

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Adam Stodůlka

Analýza zamrzlého konfliktu v Čečensku

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.

Olomouc 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Analýza zamrzlého konfliktu v Čečensku vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury.

V Olomouci dne 11. 4. 2016

Adam Stodůlka

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce doc. RNDr. Pavlu Nováčkovi, Csc. za cenné rady a odborné vedení práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adam STODŮLKA**
Osobní číslo: **R13368**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Analýza zamrzlého konfliktu v Čečensku**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je vytvoření přehledu problematiky konfliktu v Čečensku. V práci bude nastíněn historický vývoj vztahů mezi Čečenskem a Ruskem. Dále se práce bude věnovat postojům regionálních a mezinárodních aktérů a možným řešením sporu do budoucna.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

- Souleimanov, E. 2011. *Konflikt v Čečensku*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Gallová, Ch., de Waal, T. 2000. *Čečensko, vítězství a prohry*. Praha: Themis.
- Řehák, V. 2003. *Historie čečensko-ruských vztahů*. In: *Na východ*, 4/2003.
- Leitzinger, A. 1997. *Historical reflections on the war in Chechnya*.
- Šmíd, T., Souleimanov, E. a Dilbazi, E. 2007. *Etnický konflikt v Čečensku*. In: Šmíd, T., Vaňura, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Pain, E. 2000. *The Second Chechen War: The information component*.
- Souleimanov, E., Svoboda, K. 2006. *Čečenská válka a ruská společnost*. In: *Středoevropské politické studie*.
- Joch, R. 2000. *Rusko a Čečensko*. Praha: Občanský institut.
- Melvin, N. 2007. *Building Stability in the North Caucasus*. In: *SIPRI Policy Paper No. 16*.
- Souleimanov, E. 2006. *Russian Chechnya policy : "Chechenization" turning into "Kadyrovazation"?*. *Central Asia-Caucasus Institute Analyst*.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **27. dubna 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2016**

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 13. října 2015

Abstrakt

Moje bakalářská práce se zabývá rusko-čečenskými konflikty od 18. století až do dnešních dnů s důrazem na války v Čečensku z konce minulého století. Práce se dělí do pěti hlavních částí. V úvodní části je představen národ Čečenců, jejich území a charakteristické rysy jejich společnosti. Druhá část je věnována historickému vývoji vzájemných vztahů od dob carského Ruska až do rozpadu Sovětského svazu. Třetí část se věnuje příčinám vypuknutí bojů v devadesátých letech minulého století, ať už těm bezprostředním nebo dlouhodobým zájmům Ruska o čečenské území. Čtvrtá kapitola bakalářské práce popisuje první válku v Čečensku, meziválečné období a následující druhou válku v Čečensku. Poslední část se zabývá poválečným obdobím a postoji světových i regionálních aktérů ke konfliktu, zároveň se věnuje současné situaci v Čečensku a možným vyhlídkám do budoucna.

Klíčová slova: Čečensko, Rusko, konflikt, severní Kavkaz

Abstract

My bachelor thesis deals with Russian-Chechen conflicts since 18th century until today with emphasis on wars in Chechnya from the end of last century. The thesis is divided into five main parts. In the first part is introduced the Chechen nation, their territory and characteristics of their society. The second part is devoted to historical development of mutual relations since the Tsarist Russia until the collapse of the Soviet Union. Third part deals with the causes of outbreak of hostilities in nineties, both immediate causes and Russian interests in Chechnya. Fourth chapter of my thesis describes the First Chechen War, interwar period and the Second Chechen War. Last chapter deals with postwar period and stances of global and regional players towards the conflict, also deals with current situation in Chechnya with possible future prospects.

Keywords: Chechnya, Russia, conflict, North Caucasus

Obsah

Seznam obrázků	9
Úvod	10
1. Čečenský národ a společnost	12
1.1. Charakteristika území	12
1.2. Původ a společnost	14
1.3. Náboženství	15
2. Historie vztahů mezi Ruskem a Čečenskem	17
2.1. První vzájemné kontakty.....	17
2.2. První povstání Čečenců	18
2.3. Období vlády imáma Šamila	19
2.4. Období Říjnové revoluce.....	20
2.5. Stalinská deportace.....	21
3. Příčiny rusko-čečenského konfliktu	24
3.1. Bezprostřední příčiny	24
3.1.1. Období před rozpadem SSSR	24
3.1.2. Nezávislé Čečensko	26
3.2. Zájmy Ruska v Čečensku	29
3.2.1. Strategické faktory.....	30
3.2.2. Ekonomické faktory	31
3.2.3. Politické faktory	33
4. Rusko-čečenské konflikty	36
4.1. První válka v Čečensku	36
4.2. Meziválečné období.....	40
4.3. Druhá válka v Čečensku	43
5. Poválečné období v Čečensku	46
5.1. Poválečná situace v zemi	46
5.2. Mezinárodní postoje.....	49
5.2.1. Spojené státy americké.....	49
5.2.2. Evropská unie.....	50
5.2.3. Islámský svět	51
5.2.4. Další regionální aktéři	51

5.3. Současné Čečensko a možné vyhlídky do budoucna.....	52
6. Diskuse.....	55
Závěr	58
Seznam literatury a zdrojů	61

Seznam obrázků

Obrázek 1: Čečensko	13
Obrázek 2: Ropovod Baku – Novorossijsk	33
Obrázek 3: Poválečný Groznyj	45
Obrázek 4: Grafické znázornění ozbrojených útoků v regionu severního Kavkazu mezi léty 1999 a 2007.....	47
Obrázek 5: Dnešní Groznyj	53

Úvod

Čečensko leží v regionu Kavkazu, který se nachází na rozhraní Evropy a Asie a historicky mezi nimi tvoří hranice nejen geografické, ale také kulturně-civilizační. Jedná se o oblast, která byla v minulosti místem střetů různých národů, kultur, náboženství a mocenských vlivů. Je domovem více než čtyř desítek národností a patří mezi jazykově a kulturně nejpestřejší regiony světa. Jižní část Kavkazu zahrnuje Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. Jedná se o oblast s množstvím ohnisek napětí, v případech území Náhorního Karabachu, Abcházie či Jižní Osetie se jedná o tzv. zamrzlé konflikty, které nikdy nebyly diplomaticky vyřešeny.

Severní Kavkaz je tvořen autonomními republikami Ruska: Dagestánem, Čečenskem, Ingušskem, Severní Osetií, Kabardsko-Balkarskem, Karačajevsko-Čerkeskem a Agydejskem, dále také kraji Krasnodarským a Stavropolským. Díky v oblasti vzácné národnostní jednotě a zatvrzelé mentalitě byli Čečenci historicky největšími bojovníky proti podrobení se cizím mocnostem, ať už šlo Osmanskou říší, Persií, ale zejména Rusko. Už od 18. století probíhají střety mezi Rusy a Čečenci, po rozpadu Sovětského svazu představuje jejich válka největší lokální konflikt na území Ruska. Konflikt má nepříznivý vliv na stabilitu poměrů v oblasti, přičemž ohrožuje také ekonomické a strategické zájmy Ruska.

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou konfliktu v Čečensku. Jednotlivými cíli této práce jsou:

- Představit čečenský národ, jejich území a charakteristickou společnost a mentalitu.
- Popsat historický vývoj rusko-čečenských vztahů s důrazem na významné historické osoby vzájemné historie.
- Najít příčiny propuknutí konfliktů v 90. letech 20. století.
- Popsat průběh jednotlivých válek a jejich dopady na situaci v Čečensku.
- Nastínit postoje světových a regionálních aktérů k problematice konfliktu.
- Představit současné Čečensko a možné vyhlídky do budoucna.

Při tvorbě této bakalářské práce byla použita rešeršně-kompilační metoda. Nejprve proběhl sběr relevantních informací, následovaný jejich analýzou a poté interpretací. Informace pocházejí z knižních, časopiseckých i internetových zdrojů. Problematikou

čečenského konfliktu se dlouhodobě a velmi podrobně věnuje **Emil Souleimanov**, kromě mnoha odborných článků také v knize *Konflikt v Čečensku*. Historické souvislosti situace v oblasti, stejně jako pohled přímo z bojiště představují britští novináři **Carlotta Gallová** a **Thomas de Wall** v knize *Čečensko: Vítězství a prohry*. **Svante E. Cornell** se ve své knize *A study of ethno-political conflict in the Caucasus* podrobně zabývá etnopolitickými konflikty v celé oblasti Kavkazu. Konflikt v Čečensku analyzuje komplexně od historických souvislostí, charakteristiky příčin a průběhu konfliktu až k postojům světových i regionálních aktérů. Z českých autorů se konfliktu věnuje **Tomáš Šmíd**, nejpodrobněji v článku *Etnický konflikt v Čečensku* publikovaném ve sborníku *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*.

1. Čečenský národ a společnost

První kapitola této práce je věnována představení čečenského národa a společnosti, která se na území republiky vyvinula. Kapitola obsahuje také krátkou charakteristiku území a popis faktorů, které ovlivnily formování mentality místních a přispěly k její svébytnosti a odlišnosti od mentality jiných etnik v oblasti, zejména pak od té ruské.

1.1. Charakteristika území

Čečensko, oficiální název Čečenská republika, je jednou z autonomních republik Ruské federace nacházejících se na severním Kavkaze. Hlavním městem republiky o rozloze 15 700 km² je Groznyj, který je s více než 300 000 obyvateli zároveň největším městem a ekonomickým centrem Čečenska. Celkový počet obyvatel na území v posledních desetiletích kolísá, zatímco minimálně do roku 1994 byli Čečenci nejpočetnějším národem v oblasti s téměř milionem obyvatel, v průběhu bojů klesl počet lidí v oblasti až na třetinu. Po uklidnění situace poté statistiky z roku 2010 udávají počet obyvatel Čečenské republiky kolem 1 300 000. Oficiálními jazyky na území jsou ruština a čečenština. Území hraničí s ruskými republikami Dagestánem na východě, Ingušskem na západě a Stavropolským krajem na severu. Jižním sousedem republiky je Gruzie. (Liščák a Fojtík, 2010)

Obrázek 1: Čečensko

Zdroj: *Chechnya*. In: Library of University of Texas at Austin. 2001. Dostupné z:

http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth/chechnya_rel01.jpg

Chloubou místních obyvatel je jejich drsná krajina, která byla významným faktorem ve všech konfliktech historie území. Čečensko leží na severní straně Velkého Kavkazu, mohutného pohoří, které dělí kavkazský region o rozloze 400 000 km² na dvě zhruba stejně velké části – severní a jižní. Horský hřeben pohoří po staletí chránil území severního Kavkazu před armádami středovýchodních říší a umožnil tak historické formování autochtonních etnik Kavkazu. (Souleimanov, 2011) Severní část země je tvořena travnatou rovinou obklopující řeku Těrek, která dále pokračuje až ke svému ústí do Kaspického moře. Jih je poté tvořen zvrásněným terénem, v němž některé kavkazské vrcholky dosahují výšek přes 4 000 metrů nad mořem. Právě tento divoký kraj na jihu je považován za srdce celé země a díky hustým bukovým lesům, kterými

jsou pokryty místní vysoké stráně, se zde nachází ideální terén pro partyzánskou válku. (Gallová a de Wall, 2000)

1.2. Původ a společnost

Čečenci jsou jedním z nejstarších autochtonních etnik Kavkazu, spolu se sousedními Inguši tvoří samostatnou etnickou skupinu, která se výrazně liší od jejich sousedů. Patří ke kavkazsko-balkánskému typu europoidní rasy. Čečenština je příbuzným jazykem sousedních Ingušů a patří do kavkazské jazykové rodiny. Čečeni sami sebe nazývají „*Nochči*“, přičemž jméno Čečeni je odvozeno od jména vesnice poblíž Grozného, ta byla Rusy nazývána Bolšoj Čečen. První dochovaná zmínka o předcích dnešního národa pochází ze 7. století našeho letopočtu z území dnešní Arménie. (Gallová a de Wall, 2000), (Souleimanov, 2011)

Čečenci v průběhu dějin neměli stát ani panovníky. V předmoderní době tak díky neexistenci aristokracie znali jen dvě kategorie lidí – svobodné a otroky, obvykle válečné zajatce pracující na polích. Fungoval zde systém, tzv. „horská demokracie“, kdy závažná rozhodnutí přijímala rada stařešinů každé vesnice. Místní také neznali třídní rozdíly, neboť místo pevné vertikální hierarchie se čečenská společnost dělila regionálně na menší horská společenství - tukchumy, která bránila svou půdu, majetek a životy členů. V rámci tukchumy se pak společnost dělila podle principu rodově-klanového na tejpy, kdy vazby v jednotlivých tejpech byly velmi úzké a jejich příslušníci byli ochotni položit život jeden za druhého. (Gallová, de Wall, 2000), (Souleimanov, 2011)

V čečenském jazyce původně neexistovalo slovo „pán“, na horském Kavkaze neexistovaly klasické státy. Vedle státní moci tak chybělo i státem vymáhané právo. Zákony vymezující vztahy ve společnosti neexistovaly ani ze strany náboženství, které nebylo v horských oblastech příliš rozšířeno. Jediným právem, které formulovalo rámec vztahů uvnitř čečenské společnosti, bylo zvykové, tzv. adatové právo, na jehož dodržování dohlíželi sami členové společnosti. Drsným mechanismem, který měl zabránit chaosu, pak byl princip krevní msty, přičemž důvody vyhlášení byly přísně vymezené – vražda, obsazení půdy nebo vážná urážka na cti. Místní se chovali ukázněně nikoliv kvůli obavám z trestu, ale kvůli strachu, že svým jednáním proti adatu

poškodí v očích společenství svou rodinu a svůj tejp. Zatímco u většiny etnik v oblasti se od zvyku krevní msty upouští, v Čečensku a Ingušsku se zachoval dodnes. (Souleimanov, 2011)

V čečenské společnosti existovala také výrazná dělicí čára mezi lidmi z hor a z rovin, kdy horští obyvatelé byli nezávislejší, zatímco ti na severu byli smířlivější a po celá staletí žili a pracovali bok po boku s Rusy či Kozáky. (Gallová a de Wall, 2000) Systém tukchum a tejpů výrazně podpořil národní sounáležitost Čečenců, stejně jako právo na svobodu a zmilitarizoval a zatvrdil mentalitu Čečenů, kteří si navykli tvrdě bránit svůj rod, území a práva společenství. Princip krevní msty pak v místních utvrdil kulturu důsledného dodržování hodnot svobody a cti v zájmu zachování vlastní hrdosti.

1.3. Náboženství

Dalším faktorem, který Čečeny odděloval od Rusů, byl islám, který se v Čečensku napevno uchytil v průběhu 18. století. Křesťanské vlivy se do oblasti šířily zhruba od 10. století z území Arménie, avšak místní spíše než křesťanství vyznávali různé pohanské kultury, jejichž relikty jsou v místní kultuře zachovány dodnes. O religionizaci obyvatelstva se postaraly islámské vlivy přicházející z Dagestánu a během 19. století se z většiny Čečenců stali přívrženci súfistických islámských řádů *nakšbandíja* a *kádiríja*. (Šmíd et al., 2007)

Po prosazení súfismu se duchovními i politickými vůdci stali imámové, kteří začali pod vzrůstajícím tlakem ruských dobyvatelů kázat také *ghazavát*, neboli svatou válku. I přestože se dagestánskému imámovi Šamilovi nepodařilo v Čečensku zavést dodržování přísného islámského práva *šaría*, země se svým způsobem stala silně islámskou republikou, o čemž svědčí i statistiky okolo roku 1920, kdy bylo na území asi 2700 mešit, 140 islámských škol a 850 islámských duchovních - *muláhů*. Sovětské úřady však zakročily velmi tvrdě a do roku 1961 všechny modlitebny uzavřely. Ke znovuotevření došlo až po roce 1989, avšak tato doba potlačování islámu přispěla k sekularizaci Čečenců a proto v nacionalistickém hnutí v roce 1991 nehrál islám žádnou velkou úlohu. Ve větším se začali místní obyvatelé hlásit k islámu až po začátku bojů v roce 1994, kdy byla vyhlášena svatá válka. (Mendel, 1994), (Gallová a de Wall, 2000)

V roce 1996 byl v Čečensku dokonce zaveden šariát, avšak čečenská společnost zákony šaría nikdy nepřijala, a tak se islámské právo neuchytilo. Islám byl oslabován také silnou rusifikací a přebíráním městského způsobu života. Rusifikace má celkově velký vliv na čečenskou společnost. Se stěhováním vesničanů do měst vpadly do tradiční čečenské zvyklostní kultury sovětské obyčeje - ženy tak nyní nosí šaty s krátkými rukávy a chodí do práce, muži ovládají jízdu na koni i autem, umí střílet z pušky i užívat internet. Čečenští muži, včetně většiny bojovníků z nedávných válek, sloužili v sovětské armádě. Téměř každý Čečen už dnes kromě čečenštiny mluví plyně také rusky, Moskva se stala druhým největším čečenským městem po Grozném, neboť se sem tisíce Čečenců přestěhovalo a stále stěhuje za prací. Zajímavým příkladem rusko-čečenských vztahů může být situace z léta 1996, kdy během přestávky v bojích sledovali čečenští povstalci televizní přenos z fotbalového mistrovství Evropy, přičemž klidně fandili ruskému národnímu týmu. (Gallová a de Wall, 2000)

2. Historie vztahů mezi Ruskem a Čečenskem

Druhá kapitola této práce je věnována historickému vývoji vzájemných vztahů mezi oběma národy. Popsány jsou události v oblasti od 16. století s důrazem na významné představitele jednotlivých stran, zvláštní pozornost je pak věnována Stalinské deportaci kavkazských národů za 2. světové války, která je zásadní historickou připomínkou zatěžující rusko-čečenské vztahy dodnes.

2.1. První vzájemné kontakty

Až do 16. století neexistuje o Čečenech mnoho zmínek, žádný z velitelů zahraničních sil o odlehlé území neprojevoval zájem, a tak nebylo území po dlouhou dobu pod kontrolou žádné z historických velmocí. Situace se změnila na přelomu 16. a 17. století, kdy se o kavkazský region začaly intenzivně zajímat tři velmoci té doby – Rusko, Persie a Osmanská říše. Oblast se stala geopoliticky významnou, neboť strategické ovládnutí území mezi Černým a Kaspickým mořem představovalo velkou výhodu při snahách o ovládnutí rozsáhlejších oblastí ve Střední Asii. Pro Rusko byl zisk území důležitý v souvislosti s vybudováním bezpečných hranic proti islámskému světu, který v té době obě zbývající velmoci reprezentovaly. (Leitzinger, 1997), (Šmíd, 2002)

Místní obyvatelstvo mělo špatné zkušenosti s Osmanskou říší, která po desetiletí podnikala pustošivé nájezdy do oblasti. Byly proto navázány první politické styky, tehdy ještě přátelského vztahu, s Rusy, kteří na konci 16. století vybudovali první pevnosti na čečenském území. Byly tehdy sepsány smlouvy mezi carem a kavkazskými feudály, díky kterým se místní stávali poddanými, avšak nenabývali ze strany Ruska žádných výhod, o které by mohli případnou neposlušností přijít. Tři zainteresované mocnosti později podepsali smlouvu – tzv. Istanburský mír, která upravovala územní nároky na Kavkaze ve prospěch Rusů. (Šmíd, 2002)

Později se začaly vzájemné vztahy zhoršovat. Do oblasti začali být systematicky přesídlováni etnicky naprosto odlišní Kozáci, kteří zabírali místním úrodnou půdu. Za určitý zlom ve vzájemných vztazích a počátek koloniální politiky Ruska v oblasti pak lze považovat výstavbu pevnosti Svatý kříž carem Petrem I. Velikým. Ta byla vybudována na území Čečenska v roce 1722. „*Stále mocnější ruský stát již neměl zájem o rozvoj spojeneckých či obchodních styků s chudými kavkazskými knížectvími a svobodnými*

horskými společenstvími. Stále zřetelněji se projevoval jeho úmysl Kavkaz dobýt a zmocnit se jeho bohatých přírodních zdrojů.“ (Souleimanov, 2011; 50) Prioritou tehdejší ruské koloniální politiky na Kavkaze bylo zavedení nevolnictví a ostatních zákonů a pořádků vládnoucích v Rusku.

2.2. První povstání Čečenců

Koloniální politika Ruska nadále sílila a vyvolávala v celé kavkazské oblasti stále častější útoky místních horalů na ruské vojenské posádky a nově vybudované zemědělské osídlení. Na konci 18. století přerostly vzájemné spory v první organizované povstání na území Čečenska. V čele povstání stanul šejch Ušurma Mansúr, kterému se podařilo sjednotit místní nejednotné kmeny na základě islámské víry. Rusko reagovalo vysláním tažení pod velením plukovníka Pieriho, které v odvetě za rozpoutání povstání vypálilo Mansúrovu rodnou ves. Mansúr poté vyhlásil svatou válku – *ghazavát* a podařilo se mu z místních horalů vybudovat vojsko, které dokázalo zlikvidovat celou Pieriho jednotku. Pod praporem islámu vytvořil až desetitisícové vojsko, s nímž však utrpěl řadu porážek a poté zemřel v ruském zajetí. (Souleimanov, 2011) Jeho odbojová kampaň, v níž sloučil náboženské učení s vojenským velením, z něj udělala lidového hrdinu a příklad pro budoucí povstání. Mezi Čečeny je dodnes propagandistickým symbolem a k jeho odkazu se hlásili také mnozí čečenští povstalci po roce 1991. (Gallová a de Wall, 2000)

Roku 1816 byl carem Alexandrem I. jmenován vrchním velitelem Kavkazu hrdina napoleonských válek generál Alexej Jermolov. Nedlouho po jeho nástupu došlo k dalšímu čečenskému povstání, tentokrát pod vedením někdejšího carského důstojníka Bejbulata Tajmijeva. Povstání naplno propuklo v roce 1821 a bylo čečenskou reakcí na pokračující budování ruských pevností v oblasti a další stěhování Kozáků či jiných Slovanů na jejich území. Rázný vojevůdce pak při potlačování povstání načal jednu z nejkrvavějších epizod v historii regionu. Jermolov aplikoval strategii „spálené země“: vybíjel obyvatelstvo, vypaloval vesnice, pole i lesy a devastoval zdejší přírodní prostředí. Jeho taktika bezohledného dobývání s genocidním charakterem slavila úspěch a roku 1828 bylo povstání potlačeno. (Šmíd et al., 2007) Jermolov je dnes vnímán jako výrazná postava rusko-čečenských vztahů. Zatímco v Rusku je jeho role na Kavkaze oslavována a je vnímán jako rázný vojevůdce, který dokázal oblast stabilizovat a udržovat pod kontrolou, za což si vysloužil mnoho ocenění a poct, mezi Čečeny je

považován za sadistického vládce, který svými činy zatvrdil nesnášenlivost místních k Rusům.

2.3. Období vlády imáma Šamila

Historicky nejvýznamnějším obdobím protiruského odporu ze strany čečenského národa byla doba vlády imáma Šamila, který sjednotil národy a etnika severního Kavkazu v boji proti ruské nadvládě. Šamil byl původem etnický Avar z Dagestánu, který byl v roce 1834 na sjezdu muslimských duchovních zvolen imámem dagestánským a čečenským, čímž se stal podle islámských tradic vládcem oblasti. Na počátku své vlády se snažil, podobně jako jeho předchůdci, domluvit mírovou dohodu s ruskými představiteli v regionu. Podmínkou uznání ruské svrchovanosti horaly mělo být uznání práva šaría právoplatným právním řádem v oblasti. Podle práva šaría by však veškeré soudnictví mělo být v rukou horalů, nevolnictví zrušeno a platba daní Rusům coby nevěřícím také nebyla možná, což byly spolu s neochotou Rusů vyjednávat hlavní důvody nepodepsání dohody. (Souleimanov, 2011)

Šamil se proto začal angažovat v odporu proti ruskému útlaku, díky svým diplomatickým schopnostem se mu podařilo vytvořit silné odbojové hnutí, které dokonce získalo institucionální formu v podobě státního útvaru – imamátu Čečenska a Dagestánu. Jednalo se o vojenský typ státu s vlastním daňovým a právním systémem, který byl postavený na šariátském typu práva, kde zákonodárná moc připadala nejvyšším duchovním a výkonná moc samotnému imámovi. Byl to vůbec první stát vybudovaný na tomto území, ve kterém vládla tvrdá vojenská disciplína, což spolu se snahou Šamila potlačit některé zvyky Čečenů vedlo k vnitřnímu odporu ve formě několika povstání proti Šamilově vládě. (Šmíd et al., 2007)

Vnitřní problémy se podařilo vyřešit a imamát dokázal díky své dobré organizaci Rusům velmi účinně vzdorovat. Poté co Šamil vyhlásil Rusům svatou válku – *ghazavát*, vzrostl jeho vliv v oblasti a v roce 1843 pak Šamil dobyl a ovládl celé území Čečny i Dagestánu, čímž si vysloužil značnou mezinárodní pozornost, neboť byl jeho imamát v této době jediným státem, který se dokázal vymanit z ruského područí. Reakcí cara Mikuláše I. bylo jmenování generála Voronceva kavkazským místodržícím s příkazem co nejrychlejšího vyřešení situace a znovudobytí celého území. Poměrně úspěšný postup

ruského vojska byl přerušen vypuknutím Krymské války a odvelením ruských jednotek, po ukončení konfliktu se však ruská pozornost znovu upřela na Kavkaz. Tentokrát byl velením ruské armády pověřen generál kníže Barjatinskij, kterému se podařilo Šamila brzy vytlačit. Využil přitom v oblasti osvědčené protipovstalecké taktiky, kdy kácel v lesích široké průseky, aby znemožnil partyzánům ukrývat se v horských oblastech. (Šmíd et al., 2007)

Šamil se stal po jeho zatčení v roce 1859 celostátní celebritou a hostem carské rodiny. Po jeho svržení následovalo ještě několik povstání, která však byla tvrdě potlačena. Celý konflikt označovaný jako Kavkazská válka, datován lety 1816-1864, zasáhl podle oficiálních statistik 1 800 000 horalů ze severního Kavkazu, kteří přišli o život nebo byli vystěhováni a půl milionu ruských vojáků a civilistů, kteří během konfliktu zemřeli. Některé odhady udávají až 5 milionů mrtvých obyvatel v oblasti severního Kavkazu. Kavkaz se stává místem pro degradované ruské důstojníky či politické vězně: v první polovině 19. století představuje rovnocennou alternativu Sibiře. (Souleimanov, 2011) Díky délce konfliktu, počtu obětí, zásadnímu poničení celé oblasti a znovu až genocidnímu postupu ruských sil lze období války považovat za jednu z nejzásadnějších historických etap, které formovaly vzájemné vztahy obou národů.

2.4. Období Říjnové revoluce

Zároveň s kapitulací Šamila bylo Čečensko prohlášeno za součást ruské říše a bylo zařazeno do nově vyhlášené Těrecké provincie, do níž patřilo spolu s Inguškem a Severní Osetií. V rámci ruské říše měli Čečeni rozsáhlá privilegia – měli právo praktikovat islám včetně práva šaría, směli nosit zbraň a nebyli odváděni do ruské armády, přesto protiruský odpor pokračoval a poněkud ustal až po krvavém potlačení povstání v roce 1877. (Řehák, 2003) Čečensko pak na nějaký čas ztratilo pozornost Ruska, což se změnilo s objevem velkých zásob ropy v oblasti kolem Grozného, díky nimž se stal Groznyj po Baku druhým nejdůležitějším naftařským centrem ruské říše, a do země byly z důvodu ochrany ruských zájmů vyslány jednotky ruské armády generála Děnikina. (Gallová a de Wall, 2000)

Za první světové války se vysocí duchovní představitelé Čečny, Dagestánu a Inguška rozhodli využít situace a vyhlásili v roce 1917 společný státní útvar, který nazvali

Horská federativní republika. Stát měl sice vlastní ústavu a byl uznán mnohými mocnostmi (Německem, Tureckem či Rakouskem-Uherskem), pod náporom Děnikinových vojsk však zanedlouho zanikl. (Šmíd, 2002) K dalšímu vývoji v čečenské otázce došlo po Říjnové revoluci, kdy Čečeni podpořili bolševiky a ze země pomohli kromě bílé armády vyhnat také Kozáky, kteří údajně pomáhali carskému režimu, a získali jejich půdu. Odmítali se však bolševikům podvolit, načež vypuklo protibolševické povstání. To však bylo rychle poraženo a Čečeni byli nuceni výměnou za amnestii pro vůdce povstání uzнат sovětskou nadvládu. V lednu 1921 tak vznikla Horská autonomní republika a o rok později taky samostatná Čečenská autonomní oblast. Právní systém na území směl být i nadále založený na právu šaría, písmo bylo z arabského změněno na latinku, což přispělo k velkému zvýšení gramotnosti. (Řehák, 2003)

Jiskrou, která v čečenských horách vyvolala novou vlnu povstání, byla Stalinova snaha o kolektivizaci zemědělství spolu s neustálými vojenskými operacemi v oblasti, na základě kterých byly tisíce místních obyvatel posílány do koncentračních táborů za „kontrarevoluční“ aktivity. Povstání byla potlačena a v rámci stabilizačních opatření byla Čečenská autonomní oblast v roce 1934 spojena do Čečensko-ingušské autonomní oblasti, z níž se o dva roky později stala Čečensko-ingušská autonomní sovětská socialistická republika. (Souleimanov, 2011)

2.5. Stalinská deportace

Snahy Čečenců o samostatnost pokračovaly také v průběhu 2. světové války. Povstalečtí vůdci využili vpádu německého wermachtu do SSSR a vyzvali Čečeny k přijetí Němců na Kavkaze za podmínky, že oni uznají právo kavkazských národů na nezávislost. Berlín s podmínkami souhlasil a po obsazení území přislíbil podporu osamostatnění všem skupinám, které s nimi budou spolupracovat. Zároveň nechali Němci uzavřít všechny kolektivní farmy a znovuotevřely veškeré mešity v oblasti. (Šmíd, 2002), (Melvin, 2007)

Němci však byli nuceni po prohře v bitvě u Stalingradu z oblasti ustoupit, což dalo Sovětům prostor pro realizaci obří deportace kavkazských národů na východ jako kolektivní trest za kolaboraci s nepřáteli. Přestože mnoho Čečenců, jakožto i zástupců dalších kavkazských národů, sloužilo v sovětské armádě a nebylo důkazů, že by

s nacisty spolupracovala větší část obyvatel severního Kavkazu, bylo už v roce 1943, v období rozsáhlých bojů 2. světové války, rozhodnuto o provedení deportace severokavkazských národů, na které byla uplatněna kolektivní vina za válečné zločiny proti vlasti. (Šmíd, 2002), (Šmíd et al., 2007)

K provedení celé důkladně promyšlené akce došlo na začátku roku 1944, celou operaci řídil Stalinův blízký spolupracovník Lavrentij Berija. 31. ledna 1944 bylo přijato rozhodnutí o vysídlení Čečenů, Ingušů a ostatních kavkazských národů na území dnešního Kazachstánu, Kyrgystánu, Uzbekistánu a také na Sibiř. Samotná operace trvala 5 dní od 23. do 28. února 1944 a bylo při ní, stále v době 2. světové války, nasazeno asi 120 000 příslušníků ruských jednotek. Akce se vyznačovala značnou brutalitou, což spolu s mrazivým počasím přispělo k velké mortalitě vysídlovaných osob. Oficiální čísla ministerstva vnitra uvádějí, že celkově bylo z oblasti vysídleno 478 479 osob, z toho asi 400 000 Čečenců, což odpovídá celkovému počtu příslušníků národa v té době. Čečeni tedy byli největším kompaktním národem, který byl ve 20. století vysídlen ze své vlasti. Počet obětí samotného transportu není znám, oficiální zdroje z ministerstva vnitra pocházejí až z roku 1949 a uvádějí, že do pěti let od deportací zahynula přibližně čtvrtina všech přesídlenců, kterými byli kromě Čečenů také Ingušové, Karačajevci a Balkaři. K takto vysokému číslu přispěl kromě nelidských podmínek transportu také mráz a hlad ve středoasijských oblastech, kde navíc vystěhovalce díky ruské propagandě místní považovali za bandity a zrádce sovětské vlasti, s nimiž nechtěli mít nic společného. (Šmíd, 2002)

Spolu s úspěšně vykonanou deportací kavkazských národů zároveň zanikla Čečensko-ingušská autonomní sovětská socialistická republika, jejíž území bylo rozděleno mezi sousední republiky a osídleno jejími obyvateli, především Rusy, Ukrajinci a Dagestánci, kteří byli i přes obdobnou kolaboraci s nacisty jako okolní národy z deportací překvapivě vynecháni. Situace se změnila až po smrti Stalina v roce 1953, kdy se začali příslušníci vystěhovaných kavkazských národů hromadně ilegálně vracet na svá původní území. V roce 1957, poté co nechal Stalinův nástupce Chruščov vyšetřit okolnosti masakru z roku 1944, při kterém byla podle výsledků komise ruskými vojáky bezdůvodně zničena a vyvražděna jedna z čečenských vesnic, byl Čečencům, stejně jako ostatním deportovaným národům, oficiálně povolen návrat na Kavkaz a byla

znovu ustanovena Čečensko-ingušská autonomní sovětská socialistická republika. (Melvin, 2007)

Po návratu z vyhnanství neměli Čečenci svá práva zaručena. Za malou finanční podporu, kterou od státu obdrželi, vykupovali od Rusů své bývalé domy a pozemky, docházelo při tom však ke konfliktům zejména s Kozáky, kteří území nechtěli opouštět. Jako nespravedlnost Čečenci vnímali také fakt, že za Chruščovovy éry se o deportacích nesmělo veřejně diskutovat. Později za Brežněva pak sovětská propaganda tvrdila, že odsun Čečencům prospěl, protože na východě získali technické vzdělání. Mezi Rusy byl rozšířen názor, že Chruščovova rehabilitace kavkazských národů byla chybou a ve skutečnosti šlo o omilostnění zločinců. (Gallová a de Wall, 2000)

Deportace a zkušenosti z vyhnanství zanechaly v Čečencích hluboké rány a jsou jedním z hlavních důvodů jejich odmítavého postoje vůči Rusku, byly zároveň příčinou pokračujících snah o samostatnost a nedůvěry k ruským představitelům v oblasti. Pocit křivdy, že za domnělé provinění některých byl na základě kolektivní viny potrestán celý národ, Čečence sjednotil a povzbudil v nich pocit společné národní identity.

3. Příčiny rusko-čečenského konfliktu

První část této kapitoly popisuje bezprostřední příčiny vedoucí k vypuknutí konfliktu na čečenské půdě. Věnuje se zejména období před rozpadem Sovětského svazu a krátké éře nezávislého Čečenska.

Ve druhé části kapitoly jsou zmíněny pravděpodobné příčiny ruských zájmů na potlačení nezávislosti v Čečensku. Práce se zde věnuje strategickým, ekonomickým a politickým faktorům, které ovlivnily tehdejší ruský pohled na situaci v Čečně.

3.1. Bezprostřední příčiny

Historický vývoj vztahu mezi Rusy a Čečenci je považován za jednu z hlavních příčin jejich vzájemných válek. Jejich zásadní částí jsou události bezprostředně předcházející vstupu ruských vojsk na čečenské území. V této části kapitoly je popsána právě situace v Čečensku před a během politické transformace Ruska. Dále se věnuje vyhlášení nezávislosti v republice a následné situaci v ní, popisuje poslední jednání mezi oběma stranami, které vyústilo ve vojenské řešení situace ze strany Ruska.

3.1.1. Období před rozpadem SSSR

Již od 50. let 20. století byla na území Čečenska praktikována politika plošné rusifikace a deislamizace, která kromě uzavírání mešit zahrnovala také faktické vytlačování čečenštiny a prosazování ruštiny jako jediného jazyka, v němž byla vedena výuka. Vzdělání bylo celkově v Čečensku na velmi špatné úrovni – jen asi třetina místních měla vzdělání ukončené maturitou a jen minimum Čečenců bylo přijato na vysoké školy. Také zdravotnictví bylo v období na konci 80. let v bíděm stavu. Nemocnice byly zastaralé s nedostatečným počtem lůžek, což vedlo k tomu, že v Čečensku byla výrazně vyšší úmrtnost na infekční choroby než v jiných sovětských republikách. (Souleimanov, 2011)

Díky silným a pevným klanovým a náboženským vazbám se však Čečenům podařilo odolat snahám o rusifikaci i deislamizaci a počet etnických Čečenců v oblasti dále výrazně rostl. (Řehák, 2003) Stalo se to díky nevídanému demografickému růstu, kdy po dobu 30 let byl v zemi průměrně 8% roční přírůstek a za tuto dobu tak vzrostl počet Čečenců o půl milionu. Obrovský nárůst obyvatel spolu se špatnými podmínkami v zemi vedl k tomu, že na konci 80. let byla v Čečensku nejvyšší míra nezaměstnanosti v

SSSR. Čečensko bylo také jednou z nejchudších oblastí v Rusku a v celé řadě ekonomických ukazatelů se pravidelně vyskytovalo na posledním či předposledním místě. Na území se v té době vytvořily čečenské kriminální sítě, které si brzy svou neústupností a brutalitou vybudovaly silnou pozici v sovětských kriminálních kruzích. Hlavní sférou jejich činnosti bylo vydírání či nelegální obchod s kradenými auty a zbraněmi. (Souleimanov, 2011)

V období vlády Michaila Gorbačova docházelo k postupnému uvolňování poměrů v jednotlivých autonomních republikách. V Čečensku tak byly legalizovány mnohé společenské organizace, které se záhy staly platformou, v jejímž rámci začaly být artikulovány požadavky k posílení národní svébytnosti. Čečenské nacionalistické snahy vyústily v roce 1990 ve svolání *Všenárodního kongresu Čečenců*, který politicky ovládli radikální příznivci čečenské státní nezávislosti. Výstupem jednání bylo vyhlášení *Deklarace o vyhlášení nezávislosti Čečenské republiky* a předsedou *Výkonného výboru Kongresu* byl zvolen generál Džochar Dudajev, velitel letecké divize Rudé armády v estonském Tartu. (Šmíd et al., 2007)

V této době panovalo v Čečensku jakési dvojvládí, neboť v opozici Dudajeva stáli komunisté pod vedením Doky Zavgajeva, kteří stále ovládali disfunkční státní aparát. Vzhledem k nestabilní politické situaci v Rusku však v tomto období došlo k liberalizaci a v zemi pominulo omezování náboženství, začal vycházet čečenský tisk a byly vybudovány desítky mešit. Právě boj o moc ruské vlády vedené Borisem Jelcinem s tehdejšími prezidentem Michailem Gorbačovem poněkud degradoval důležitost čečenské deklarace o nezávislosti, protože podobných vyhlášení bylo v tomto období plné Rusko. Mohla za to Jelcinova předvolební kampaň, v níž všem autonomním republikám vzkazoval: „Vezměte si tolik suverenity, kolik jí zvládnete“. (Gallová a de Wall, 2000)

Veškerá jednání v rámci vytvořeného čečenského výboru se už odehrávala bez účasti Ingušů. Ti se v obavě z toho, že se v novém státě stanou nerovnoprávnou menšinou, rozhodli raději vydat cestou jednání o autonomii v rámci Ruské federace. Čečensko-ingušská autonomní republika tak byla rozdělena na dva samostatné útvary. (Řehák, 2003) V srpnu 1991 proběhl v Moskvě pokus konzervativních sil o státní převrat, a

zatímco Zavgajev se postavil na jeho stranu, Dudajev veřejně podpořil reformní síly a Borise Jelcina. V Čečensku v reakci na tyto události vypukla generální stávka, výsledkem které bylo obsazení klíčových státních budov v Grozném a svržení Nejvyššího sovětu vedeného Zavgajevem. Na kongresu, který následoval, byla veškerá moc v republice převedena na výkonný výbor Národního kongresu a v Čečensku byly na říjen vyhlášeny parlamentní a prezidentské volby. (Šmíd et al., 2007), (Cornell, 2001)

Moskevské vedení si přálo odložení čečenských voleb a především rozpuštění z jejího pohledu ilegálních ozbrojených formací, které vyplenily několik zbrojních skladů. Dudajev zareagoval všeobecnou mobilizací v zemi, k níž se připojily desetitisíce mužů. Volby se nakonec uskutečnily v plánovaném termínu a suverénně je ovládla Dudajevova strana. Den po volbách se konala první vládní schůzka, na níž byly novým prezidentem vytyčeny hlavní cíle jeho politiky a byla deklarována státní suverenita a národní samostatnost Čečenské republiky. Dne 1. listopadu Dudajev vydal své první prohlášení *O státní suverenitě Čečenské republiky*. (Šmíd et al., 2007)

3.1.2. Nezávislé Čečensko

Na vyhlášení samostatnosti však Moskva překvapivě nijak nereagovala. Důvodů bylo několik. Především nově nastupující politická moc v centru v podstatě podporovala Dudajeva, který v zemi zbavil moci prokomunistický Nejvyšší sovět. Nová ruská vláda měla zároveň jiné, prioritnější úkoly než Čečensko, neboť bylo především nutné převzít úplnou kontrolu nad dožívajícími svazovými kulturami. Díky své minulosti v sovětské armádě byl Dudajev mnohými vysokými důstojníky považován za člověka, kterému můžou věřit. V dobrém by také vnímán fakt, že Dudajev dlouhodobě hlasitě podporoval Jelcinovu snahu o transformaci Ruska. Dlouho byl proto jeho protimoskevský postoj vnímán spíše jako snaha vytvořit si silnou regionální pozici a Moskva doufala, že by Dudajev později mohl Rusku pomoci prosazovat jeho zájmy v neklidném kavkazském regionu. (Balabán, 2001)

Postupem času začalo být moskevské vedení událostmi v Čečensku znepokojeno a snažilo se situaci stabilizovat formou jednání a odmítáním čečenské nezávislosti. Aktivita Kremlu byla však velmi malá a odštěpeneckému režimu v Čečensku nebylo věnováno příliš mnoho pozornosti. Celkově vzato ruská vláda situaci v Čečně

ignorovala a pozornost soustředila na bezprostředně naléhavější problémy s tím, že doufali, že se věc nějak urovná sama. (Gallová a De Wall, 2000) Ignoraci ze strany Ruska dokládají i události ze začátku roku 1992, kdy dostal Dudajev od Ruska naprosto nebývalý dárek: při stahování sovětských vojsk z Grozného zde totiž bylo ponecháno 96 tisíc střelných zbraní, více než 300 tanků a obrněných transportérů či 159 letadel a vrtulníků. Tento krok tak pomohl Dudajevovi bez problémů vytvořit vlastní regulérní armádu. (Balabán, 2001)

Po dalších neúspěšných akcích proti revolucionářům situaci pro Rusy ještě navíc zkomplikoval únos ruského letounu z Ruska do Turecka. Jedinou podmínkou vůdce akce Šamila Basajeva bylo uspořádání tiskové konference, ve které chtěl upozornit mezinárodní společenství na situaci v Čečensku. Po této zkušenosti se Rusko na dlouhou dobu z čečenského dění stáhlo a republika tak mohla fungovat samostatně. (Šmíd et al., 2007)

Pokusy o vybudování státu v Čečensku nedopadaly valně. V zemi sice vycházel svobodný tisk či fungoval aktivní parlament, bylo zde však příliš mnoho radikalismu a nikdy nebyla důsledně promyšlena politika státu. Dudajev inklinoval k autoritativnímu vládnutí a nebyl schopen realizovat smysluplný ekonomický či reformní program, hospodářská situace v zemi byla velmi špatná. (Šmíd et al., 2007) Čečenské území bylo Moskvou vyhlášeno za „volnou ekonomickou zonu“ a už de facto nepodléhalo jurisdikci ústředních federálních orgánů. Republika nijak nepřispívala do ruského státního rozpočtu a veškerý obchod realizovaný na jejím území probíhal mimo jakoukoli kontrolu federálních orgánů. (Souleimanov, 2011)

Nejasný právně-politický status Čečenska představoval příležitost pro čečenské podvodníky. Místní mafie tady vydělala desítky a stovky milionů dolarů na machinacích spojených s transitem a prodejem především ropných výrobků, ale i na vykrádání federálního majetku pomocí bankovních podvodů a padělání bankovek. Právě část peněz z těchto nelegálních praktik tvořila spolu se zisky z místních ropných rafinérií hlavní část ekonomiky Dudajevova režimu. (Balabán, 2001), (Gallová a de Wall, 2000)

Zatímco úzká vrstva čečenské společnosti zázračně bohatla, většina čečenské populace musela řešit existenční problémy. Pracovníci státního sektoru nedostávali od poloviny

roku 1991 žádný plat, v zemi nebyly vypláceny ani důchody či sociální dávky. Čečenské území nebylo pod ničí kontrolou a stalo se útočištěm kriminálních z celého bývalého Sovětského svazu, samotný Groznyj se stal jedním velkým bazarem, na kterém bylo možno zakoupit doslova cokoliv. Kritická ekonomická situace spolu s etnicky zaměřenými útoky místních na Rusy přispěly k tomu, že z republiky prchaly desetitisíce ruských občanů. Mnoho z nich bylo vydíráno, časté bylo násilné vysídlování a zabírání majetku nejen Rusům, ale také dalším příslušníkům nevajnašských etnik v zemi. (Souleimanov, 2011)

Právě špatná ekonomická situace v zemi, kriminalizace prostředí a neochota Dudajeva řešit tyto problémy vedly ke ztrátě všeobecné podpory jeho vlády a k posilování opozičních sil. Dudajev byl opozicí obviněn z uzurpace moci a porušení ústavy, požadovala přitom referendum o otázce čečenské nezávislosti. Proti tehdejší vládě vystoupil také Ústavní soud, který označil prezidentovo politické počínání za nezákonné. Po masových demonstracích, organizovaných opozicí v dubnu 1993, se Dudajev rozhodl rozpustit parlament i Ústavní soud a převzít veškerou moc do svých rukou. Otevřený odpor začal v červnu poté, co ozbrojené složky při další protivládni demonstraci střílely do davu. Opozicí organizované referendum bylo znemožněno útokem ozbrojenců pod vedením Šamila Basajeva, kteří postříleli volební komisi. (Řehák, 2003)

Do hry se v té době vložilo Rusko, které postupně řešilo své nejzákladnější problémy v centru a tak mohlo stále více energie obracet ke svým problémovým perifériím. Uskutečnila se jednání o návratu Čečenska do Ruské federace, ta ovšem ztroskotala na neústupnosti obou stran. Poté, co se neuskutečnila dlouho domlouvaná schůzka mezi Jelcinem a Dudajevem, při níž se mělo jednat o statutu Čečenska, rozhodlo se ruské vedení k finanční i zbrojní podpoře Dudajevovi opozice v zemi. Problémem bylo, že opozice byla tvořena nesourodou směsicí protidudajevovských skupinek a její vedení nemělo podporu místních obyvatel. (Řehák, 2003)

Pod tlakem mnoha okolností, které jsou podrobně rozebrány v další podkapitole, se Jelcin rozhodl situaci v Čečensku razantně vyřešit. V srpnu 1994 byla vytvořena *Prozatímní rada* vedená čečenskou opozicí, která vydala prohlášení o převzetí moci v

Čečensku. *Prozatímní radě* byla poskytnuta finanční pomoc ve výši dvou miliard rublů spolu s vojenskou výzbrojí a personálem. Vojenské akce organizované *Prozatímní radou* na čečenském území však nebyly úspěšné. V reakci na informace, že se opozičních vojenských akcí přímo účastní také ruští vojáci, svolal Dudajev *Všenárodní čečenský kongres*, na němž dostal mandát vyhlásit v případě ruské invaze svatou válku – *ghazavát*. (Šmíd et al., 2007)

Dne 26. listopadu 1994 zaútočilo na Groznyj 1200 mužů s 56 tanky, 15 bojovými vrtulníky a 2 eskadrami bojových letounů. Naprosté selhání logistického zabezpečení a spojení mezi jednotkami způsobilo, že akce skončila fiaskem a byla vlastně poslední vojenskou akcí *Prozatímní rady*. Šlo o mezinárodní ostudu Ruska, neboť do médií pronikly informace o účasti jejich vojáků na akci. Už 28. listopadu pak zaútočila ruská vojenská letadla na letiště v Grozném, čímž vlastně zahájila vzdušnou blokádu republiky a připravila si tak půdu pro pozemní útok. O den později vydal Jelcin pro Čečensko ultimátum, podle kterého měli všechny strany čečenského konfliktu do 48 hodin složit zbraně a rozpustit ozbrojené formace. Neučiní-li tak, bude v Čečensku vyhlášen výjimečný stav a na území vstoupí ruská armáda. (Souleimanov, 2011)

Hrozba ruského nátlaku tradičně klanově rozháranou čečenskou společnost sjednotila na etnickém základě. Byly zapomenuty vzájemné rozbroje mezi Dudajevem a opozicí a k prezidentovi se opět přidávali i ti, kteří jej na jistou dobu zradili a spolupracovali s Ruskem. „*Fantomy minulosti vystoupily na povrch společného vědomí a ruská hrozba národ sjednotila.*“ (Šmíd et al., 2011; 201) Čečenská strana o přijetí kapitulace vůbec nejednala a samotný Jelcin přiměl Radu bezpečnosti Ruské federace odsouhlasit vojenskou intervenci do Čečenska ještě před vypršením ultimáta.

3.2. Zájmy Ruska v Čečensku

Vedle historie vzájemných vztahů mezi oběma národy, které jsou popsány výše, existovaly další významné faktory, které způsobily vyhrocení situace v oblasti. Tato podkapitola se věnuje faktorům, které ovlivnily zájmy Ruska na odvrácení hrozby, kterou pro ně nezávislé Čečensko představovalo.

3.2.1. Strategické faktory

Oblast Kavkazu patří už po staletí mezi geopoliticky významné regiony, jejíž kontrola je pro Rusko nesmírně důležitá. Kromě toho, že může být oblast vnímána za pomyslnou bránu mezi Evropou a Asií, představuje historicky také hranici mezi různými vírami, sférami vlivu světových mocností či světovými politickými systémy.

Právě díky umístění Čečny v natolik strategicky důležitém regionu byla její případná nezávislost považována vysokými moskevskými představiteli za hrozbu pro územní integritu a národní zájmy Ruska. Ruské vedení vidělo situaci na severním Kavkazu jako nebezpečnou pro národní bezpečnost z několika důvodů. Prvním důvodem byly ruské obavy, že by čečenské snahy o osamostatnění mohly povzbudit nacionalisty v jiných autonomních republikách Ruské federace k tomu, aby následovali příklad Čečenců a pokusili se také vytvořit vlastní státní útvar. Příkladem může být situace z Tatarstánu, kde snahy o vyhlášení nezávislosti vyvrcholily v roce 1994 podepsáním výjimečné dohody o zřízení autonomní republiky, která měla zabránit opakování čečenské situace a vyvolání konfliktu s etnickými Tatarsy. S čečenskými snahami sympatizovali také sousední Dagestánci a Ingušové, kteří v roce 1994 podnikali množství útoků na ruské ozbrojené jednotky. Tyto útoky, stejně jako účast dobrovolníků ze sousedních národů v čečenských ozbrojených složkách, vyvolávaly u Rusů obavy o tom, že by se konflikt mohl rozrůst z rusko-čečenského na rusko-kavkazský. To by znamenalo, že by Rusové museli čelit hrozbě ztráty celého strategicky důležitého regionu. (Ashour, 2004)

Dalším důvodem, kterým z pohledu Kremlu čečenská nezávislost ohrožovala ruskou národní bezpečnost, byla samotná poloha Čečenska v této geopoliticky významné oblasti mezi Černým mořem a na ropu bohatým Kaspickým mořem. Přes Čečensko vede nejkratší cesta, kterou by bylo možné kaspickou ropu přepravit do ruských přístavů na Černém moři a dále na západ. Strategickou důležitost území dokládají slova prominentního ruského generála Fadejeva, o tom že *„ruská dominance v oblasti mezi Černým a Kaspickým mořem je životně důležitá pro celou jižní část Ruska, které může své jižní hranice bránit pouze z Kavkazské šíje.“* (Belkin, 1997)

Čečensko také díky své poloze ve středu severního Kavkazu sousedí s jedním nezávislým státem – Gruzii, a třemi severokavkazskými autonomními republikami –

Dagestánem, Ingušskem a Severní Osetií. Se všemi sousedy je propojeno sítí cest a přes území vedou také důležité tahy umožňující přepravu skrz kavkazské hory. Nezávislé Čečensko vedené protiruskou vládou představovalo pro Rusko nebezpečí toho, že tyto strategicky důležité cesty budou úmyslně blokovány. Zablokování cest by pak znemožnilo moskevské vládě zabránit v šíření fundamentalistických a nacionalistických ideologií, stejně jako zbraní a dobrovolníků, směrem z Čečny do sousedních republik. (Ashour, 2004)

Třetím strategickým důvodem Kremlu pro zabránění čečenskému osamostatnění byla potenciální ztráta vlivu Ruska v celé kavkazské oblasti. Rusko té doby díky svým vnitropolitickým problémům nepředstavovalo světovou supervelmoc jako dřív, bylo vnímáno spíš jako regionální mocnost. Ruské jednotky v oblasti byly přítomny jen v Arménii a Gruzii, část jich hájila ropné zájmy Ruska v Ázerbájdžánu. Nezávislost v Čečensku, které se nachází na křižovatce severního a jižního Kavkazu, by mohla odstartovat dominový efekt vyhlášení nezávislostí v dalších autonomních republikách na Kavkaze, což by přerušilo vliv Moskvy v celém regionu a zásadně ohrozilo budoucnost celé Ruské federace. (Ashour, 2004)

Podle Omara Ashoura (2004) byla čtvrtým strategickým znepokojením pro Rusy možná spolupráce samostatné Čečny s Tureckem, což je historicky největší ruský rival na Kavkaze. Hrozilo by tak politické, kulturní a strategické spojení celosvětového významu, kdy by se Čečna pravděpodobně přidala na stranu Turecka, potažmo jeho spojence Spojených států amerických, kteří by spojenectví Čečenska mohli využít k prosazování svých zájmů v oblasti.

3.2.2. Ekonomické faktory

Ekonomickou dimenzi problematiky vypuknutí konfliktu mezi oběma národy v roce 1994 můžeme shrnout do 2 hlavních faktorů. Prvním faktorem je výskyt ropy na území Čečenska. První zmínky o nález ropy na území pocházejí z období krátce po obsazení Čečenska Rusy na konci 19. století. Těžba v oblasti se pořádně rozšířila až po 2. světové válce, kdy byly v okolí nalezišť ropy kolem Grozného vybudovány moderní rafinérie na zpracování ropy. Svého vrcholu dosáhla těžba v 60. a 70. letech minulého století, v roce 1971 dokonce tvořilo 21 milionů tun vytěžené surové ropy na území Čečny skoro

10 procent celkové produkce Ruska. V dalších letech však začala produkce ropy na území rychle klesat a v době vyhlášení samostatnosti republiky už bylo roční vytěžené množství minimální. Během sovětské éry se však Čečna stala domovem vysoce rozvinutého ropného průmyslu a v oblasti byla vybudována moderní infrastruktura pro zpracování ropy. Celý komplex obsahoval 54 zařízení, byla zřízena speciální univerzita, výzkumné středisko a 3 rafinérie zaměstnávající desetitisíce kvalifikovaných pracovníků. Nikoliv tedy ropa samotná, ale právě toto zázemí pro zpracování ropných produktů představovalo ekonomické zájmy Ruska v Čečensku. (Vatchagaev, 2008)

Druhý ekonomický faktor znovu souvisí s geografickou polohou Čečenska, neboť Groznyj se jakožto důležité ekonomické centrum v oblasti nacházel na místě klíčového spojení sítí potrubí a plynovodů. Bylo tomu tak právě díky existenci komplexu na zpracování ropy, kterou pak Groznyj zásoboval celou kavkazskou oblast. Na začátku 90. let byly veškerý plyn a ropa z oblastí Kazachstánu a Ázerbájdžánu vyváženy do Evropy a Spojených států skrz ruský černomořský přístav Novorossijsk. Dvě ze tří cest, kterými byly tento plyn a ropa do Novorossijsku vyváženy, vedly přes území Čečenska. (Ashour, 2004)

V roce 1994 došlo k podepsání tzv. kontraktu století mezi vládou Ázerbajdžánské republiky a západními energetickými společnostmi o těžbě obrovských zásob kaspické ropy - podle některých odhadů se v Kaspickém moři nacházely zásoby ropy až o velikosti 200 miliard barelů, tedy asi 10 % celosvětových zásob ropy. (Nelan a Macleod, 1998) Jediný existující ropovod, který by mohl transportovat ázerbajdžánskou ropu na západ, vedl přes Čečensko. Díky problematické situaci v Čečně začaly mezinárodní společnosti uvažovat o výstavbě nových ropovodů vedoucích mimo území Ruské federace, což by pro Rusy znamenalo nejen obrovské finanční ztráty, ale také znatelné omezení vlivu Moskvy v oblasti. (Souleimanov, 2011)

Rusové se dostali do situace, kdy bylo nutné tento problém řešit. Jednou z možností bylo tvrdě potlačit čečenské hnutí za nezávislost a dostat území pod plnou vojenskou kontrolu. Pokud by se to nepovedlo, moskevská vláda by musela platit Čečencům určitou částku jako poplatek za transport ropy přes jejich území. Možností však bylo také postavit asi 200 kilometrů dlouhý úsek přes sousední Dagestán, čímž by se

transport ázerbajdžánské ropy úplně vyhnul čečenskému území. Cena vybudování a následné ochrany tohoto úseku potrubí by pak byla určitě výrazně nižší než materiální a lidské škody způsobené válkou. (Ashour, 2004) Na obrázku níže je modrou barvou zobrazena trasa ropovodu Baku – Novorossiysk, který je v současnosti právě z důvodu rusko-čečenských sporů veden mimo území této republiky. K rozhodnutí o vynechání čečenského úseku se však rozhodlo až po událostech v rámci konfliktu v roce 1997.

Obrázek 2: Ropovod Baku – Novorossiysk

Zdroj: *Baku - Novorossiysk pipeline*. In: Wikipedie.org. 2008.

Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Baku%E2%80%93Novorossiysk_pipeline#/media/File:Baku_pipelines.svg

3.2.3. Politické faktory

V souvislosti s politickým aspektem příčin rusko-čečenského konfliktu je třeba zmínit určitá specifika ruského přístupu k problematice Kavkazu. Jde o hluboké přesvědčení o dějinném poslání ruského státu v oblasti. Podle této vize je výjimečnost úlohy, již Rusko na Kavkaze hrálo a hraje, zdůvodněna tím, že Rusko přineslo na Kavkaz svobodu, toleranci a svět poznání – zcivilizovalo, poevropštilo jeho původně „divoké“ místní obyvatelstvo. Tento koncept zůstává v mysli Rusů historicky neměnný a platný od dob carismu až dodnes. Bez ruského zásahu by zřejmě byla ohrožena národní existence

mnoha kavkazských národů, neboť jejich země byly v minulosti takřka nepřetržitě vystaveny útokům ze strany Osmanů či Peršanů a po příchodu Rusů do regionu sami volaly. „V persko-ruských, resp. turecko-ruských válkách také odhodlaně bojovali na straně ruské armády. Odvěkým snem kavkazských národů byl „vstup“ do Ruského impéria, a to nejlépe „na věčné časy“. Integrace do ruského impéria jim, dle jejich představ, měla umožnit, aby „v lůně“ ruské státnosti zachovali svou národní identitu, rozvíjeli kulturu, profitovali z obchodu a přitom jako národ i početně rostli.“ (Souleimanov, 2002)

Odtud pramení i určité přesvědčení, že kavkazské národy Rusku cosi dluží. Veškeré historické snahy obyvatel Kavkazu o osamostatnění naráží na vcelku legitimní nespokojenost Rusů, a jen posilují jejich mínění o nevděčnosti Kavkazanů. Snahy o osamostatnění po rozpadu Sovětského svazu jsou pak vnímány jako opuštění Ruska v jeho nejtěžší chvíli, zrada ve jménu vlastních zájmů a zapomenutí na nezastupitelnou roli Ruska v jejich dějinném vývoji. Tento názor je mezi Rusy velmi rozšířený a jeho konceptuální prvky lze nalézt i ve školních učebnicích dějin. (Souleimanov, 2002)

Politickým faktorem ovlivňujícím situaci v Čečensku v roce 1994 byly blížící se prezidentské volby. O rok dříve proběhly v Rusku parlamentní volby, které pro úřadujícího prezidenta Borise Jelcina dopadly velmi špatně. Jeho popularita utrpěla díky závažné ekonomické krizi, ve které se jeho země zmítala. To spolu s korupčními aférami politických elit přispělo k výraznému procentnímu zisku Liberální demokratické strany (LDS) a také komunistů, což byly strany stavějící se do opozice k Jelcinově politice. Předseda LDS Vladimír Žirinovskij se zároveň stal Jelcinovým nejvážnějším konkurentem v boji o znovuzvolení do funkce prezidenta. (Ashour, 2004)

Zájem Kremlu se nyní proto zaměřil na zmobilizování ruské veřejnosti proti Čečencům a zvýšení domácí popularity prezidenta, stejně jako jeho šancí na znovuzvolení. Jelcin začal ve své politice znovu klást důraz na nacionalismus, což už mu v minulosti přineslo úspěch. Čečensko představovalo příležitost k získání hlasů od etnických Rusů, neboť od zvolení Dudajeva čečenským prezidentem byly ze země vyhnány tisíce etnických Rusů, stejně jako všichni vysocí představitelé Ruska v zemi. Odchod Rusů ze země poskytnul

Jelcinovi, v budoucnu tolik využívanou, záminku ke vstupu do Čečenska za účelem ochrany bezpečí etnických Rusů v zemi. Tento krok přinesl Jelcinovi v Rusku nárůst podpory, byl vykreslován jako ochránce ruského obyvatelstva, obraz, kterého později využil k vítězství v prezidentských volbách v roce 1996. (Ashour, 2004)

Podle Felhaugera (1999) pak všechny tyto důvody přispěly ke společnému postoji většiny ruských představitelů k situaci v Čečensku. Čečenská nezávislost pro ně byla naprosto nepřijatelná, protože odporovala dlouhodobým strategickým, vojenským, geopolitickým a ekonomickým zájmům Ruska. Za nejdůležitější faktor, který ohrožoval ruské zájmy Felhauger považuje dopad situace v Čečně na domácí politiku Ruska. Ruská vláda proto požadovala okamžité potlačení čečenských snah o nezávislost.

4. Rusko-čečenské konflikty

Čtvrtá kapitola mé práce popisuje oba konflikty, které mezi Ruskem a Čečenskem v 90. letech minulého století proběhly. Popisuje události mezi léty 1994 až 1996, ve kterých probíhaly boje v rámci první čečenské války. Věnuje se také tříletému období, v němž existoval na čečenském území nezávislý stát. V kapitole jsou rovněž představeny bezprostřední události vedoucí k rozpoutání druhé čečenské války a vývoj událostí v rámci tohoto konfliktu.

4.1. První válka v Čečensku

Samotná vojenská operace odstartovala 11. prosince 1994 v 7 hodin ráno. Podle vojenského plánu, který byl posvěcen Jelcinovým dekretem *O prostředcích obnovení ústavního pořádku a zákonnosti na území Čečenska*, mělo být Čečensko napadeno ze tří stran a ve třech fázích posléze dobyto. V první fázi měly ruské jednotky obklíčit Groznyj a ponechat jen volný koridor na jihu, kterým měli město opouštět povstalci spolu s civilisty. Ve druhé fázi měly být Dudajevovy jednotky zatlačeny a izolovány do hor na jihu země. V tento okamžik se vláda měla ujmout Moskvou zřízená opozice podporovaná místním obyvatelstvem. V poslední fázi měly být povstalecké síly na jihu postupně zničeny. (Cornell, 2001)

První komplikace operace nastaly hned při překročení čečenských hranic ruskými vojsky, neboť jejich postup byl blokován civilisty, kteří vlastními těly zamezovali průjezdu ruské techniky. Spolu se zhoršeným počasím to vedlo ke zdržení celé akce a ztrátě momentu překvapení. V Grozném na ruskou armádu oproti předpokladům čekaly odhodlané jednotky čečenských povstalců, které se celé tři roky čečenské nezávislosti připravovaly na vedení partyzánské války v městských částech hlavního města. Jádro povstaleckých jednotek tvořili výborně vycvičení, ozbrojení a organizovaní příslušníci prezidentské gardy, čečenské armády a batalionu Šamila Basajeva. Většina z těchto 4 000 mužů prošla výcvikem v bývalé sovětské armádě. K těmto jednotkám se průběžně přidávaly již existující ozbrojené oddíly z celé republiky, spolu s jednotkami domobrany pak čečenské síly celkem zahrnovaly 12 000 až 18 000 mužů. (Souleimanov, 2011)

Ruská armáda naopak nebyla v dobrém rozpoložení. Objevovaly se kritické názory z vlastních řad proti samotnému vedení války proti „vlastním“ lidem či upozornění vysokých generálů o tom, že rozpadem SSSR zdecimovaná ruská armáda není připravena na vojenskou operaci tak velkého rozsahu. V přípravách na operaci byly hrubě podceněny síly, prostředky a schopnosti čečenských jednotek. Armáda vůbec nebyla připravena na čečenskou taktiku efektivního vedení partyzánské války. Pozemní vojsko vzhledem k nízké naplněnosti svých útvarů bylo nuceno posílat do boje vojáky, kteří nebyli vycvičeni pro takové operace a to včetně velkého počtu vojáků základní služby ve věku 18 až 20 let bez jakýchkoliv bojových zkušeností. Morálka ruských jednotek byla minimální, mohly za to vzpomínky zkušenějších vojáků na fiasko války v Afganistánu a strach nezkušených bojovníků ze samotné války. Jednotkám chyběla odhodlanost, neboť v jejich očích nešlo o boj za ochranu Ruska, ale o konflikt Rusů proti Rusům, o jehož správnosti nebyli přesvědčeni. (Balabán, 2001)

Původní počty nasazených mužů a vojenské techniky museli Rusové z důvodu podcenění zhruba ztrojnásobit. Ke konci roku tak bylo na území Čečenska soustředěno asi 45 000 ruských vojáků, 230 tanků, 450 obrněných transportérů a 380 minometných zbraní. Právě nasazení dělostřelectva v reakci na první neúspěchy války vedlo k velkému zvýšení počtu civilních obětí. Informace o situaci byly nejasné – Rusové využívali klasické postupy válečné propagandy, oznamovali neexistující úspěchy, bránili v práci nezávislým novinářům, a tak si ruská i mezinárodní média našla vděčný zdroj informací na čečenské straně. (Souleimanov, 2011)

Již posílněná ruská armáda měla na poslední den roku 1994 naplánovaný frontální útok na Groznyj, který měl vést k jeho dobytí. Nakonec se z akce vyklubalo největší fiasko ruské armády v průběhu první čečenské války. Důvodem byla katastrofální komunikace a logistika ruských jednotek, ruské vedení opět podcenilo odpor Čečenců a jejich katastrofální taktika na dobytí města vedla k velkým ztrátám na životech i technice ruských sil. Snaha obsadit město jen za pomoci tanků bez podpory pěchoty vedla k úmrtí až 2 500 ruských vojáků a zničení desítek ruských tanků. Pro ruské bojovníky to byl kritický okamžik a rána pro jejich už tak nízkou bojovou morálku. V médiích se objevovaly děsivé záběry zabitých ruských vojáků ležících na zasněžených ulicích Grozného vedle zničené vojenské techniky, to spolu s obrazy v pozadí oslavujících

povstalců vyděsilo obyvatelstvo nejen v Rusku. Západní reakce na události se v této fázi konfliktu omezily na prohlášení většiny mluvčích a ministrů o tom, že jde o vnitřní záležitost Ruska. Diskuze vrcholných představitelů se v té době točila především kolem situace v Jugoslávii. (Gallová a de Wall, 2000)

Reakcí na neúspěch silvestrovského útoku byla výměna velících generálů spolu s posílením ruských jednotek. V únoru 1995 tak již na území Čečny působilo asi 70 000 příslušníků ruských sil. Ruská armáda se v dalších bojích o Groznyj uchýlila k taktice využívané v bojích druhé světové války a rozhodla se nasadit těžké dělostřelectvo a letecké nálety, po kterých bylo město likvidováno blok po bloku za pomoci tanků a pozemních sil vedených speciálními jednotkami. Za dva měsíce dokázala dostat ruská armáda město pod kontrolu za cenu tisíců padlých vojáků na obou stranách, více než 20 000 civilních obětí, totální destrukce města a statisíc uprchlíků z Grozného. (Cornell, 2001)

Čečenští velitelé si byli vědomi toho, že situaci v Grozném neudrží. Jejich cílem bylo ruské síly co nejvíce vyčerpat a připravit se na obranu v horách. Po dobytí Grozného a ovládnutí čečenských nížin čekala na Rusy ještě obtížnější etapa války a to dobytí hornatého jihu s téměř nepřístupným reliéfem. Ani terén však nedokázal zastavit ruský postup, čečenské velení se tak rozhodlo rezignovat na boj ve stylu regulární armády a přistoupilo k užívání diverzních až teroristických metod. (Šmíd et al., 2007)

První a nejznámější akce se odehrála v červnu roku 1995. Asi 150 čečenských ozbrojenců pod vedením Šamila Basajeva opustilo území Čečenska a vydalo se na sever do Ruska. Není známo, které z měst bylo jejich cílem, ale jejich postup byl zastaven 150 kilometrů od čečenských hranic ve městě Buďonnovsk. Zde došlo nejdříve k přestřelce u policejní stanice, odkud se ozbrojenci vydali přes místní radnici až do areálu nemocnice. Po cestě sbírali rukojmí a nakonec dostali pod kontrolu minimálně 1 200 rukojmích, které drželi ve zdí obehnaném nemocničním komplexu. Na místě byli brzy i zástupci médií a události se tak dostalo mezinárodní pozornosti. Odpovědnost za nepochopitelné selhání vládních složek, které dovolily teroristům nerušeně proniknout až do hloubi ruského území, nesli tři ruští ministři, které nechal Jelcin okamžitě odvolat. (Gallová a de Wall, 2000)

Čečenci za propuštění rukojmích požadovali zastavení války v Čečensku, stáhnutí ruských vojsk z území republiky, zahájení přímých jednání s Dudajevem a umožnění bezpečného návratu ozbrojenců domů. Ruská strana odmítala s teroristy vyjednávat, načež Basajev rozkázal zastřelit první zajatce. Čtvrtý den obléhání na nemocnici tvrdě zaútočily ruské speciální jednotky, avšak Basajev jejich útok očekával a útok se podařilo odrazit. Dramatické televizní záběry z Buďonnovsku se dostaly až k prezidentu Jelcinovi, toho času na jednání G7 v Kanadě, který okamžitě rozkázal premiéru Černomyrdinovi situaci vyřešit. Ten pověřil Sergeje Kovaljova vedením jednání s ozbrojenci, které vedly k uzavření dohody hned dalšího dne. Rusové okamžitě zastavili boje v Čečensku, vyslali vládní delegaci na jednání s Dudajevem a umožnili ozbrojencům návrat do vlasti. Na ruské straně si události vyžádaly oficiálně 129 obětí, z toho 18 policistů a 17 vojáků, a přes čtyři stovky zraněných, zahynulo také 14 z Basajevových mužů. (Gallová a de Wall, 2000)

Výsledkem teroristického útoku bylo také zahájení jednání za dozoru Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), v rámci kterých došlo k několika dílčím dohodám, které však reálné výsledky nepřinesly. Rusové znovu zahájili bombardování čečenských vesnic v horách, čečenští povstalci naopak provedli několik atentátů na ruské představitele v Čečensku. (Řehák, 2003) Čečenci navíc podnikli další diverzní akci, v lednu 1996 byla čečenskými ozbrojenci obsazena nemocnice v dagestánském Kizljaru, povstalci však byli ruskými silami vytlačeni zpět do Čečenska. Tato akce tak na rozdíl od té Basajevovi nepřinesla žádný úspěch, naopak situaci pro Čečensko zkomplikovala, neboť jejich snahy ztratily většinu podpory sousedních muslimských národů Dagestánu. (Šmíd et al., 2007)

Na jaře 1996 už probíhaly v Čečensku opět tvrdé boje a mírové urovnání se zdálo být v nedohlednu. V dubnu byl při raketovém útoku zabit čečenský prezident Dudajev, který sice už neměl reálný vliv na dění v oblasti, nicméně jeho smrt zaktivizovala úsilí povstalců. Protože se v Rusku přiblížily prezidentské volby a válka v Čečensku byla jednou z příčin klesající podpory Borise Jelcina, rozhodl se v zájmu svého znovuzvolení zahájit jednání s čečenskou stranou. Po jednáních v Moskvě pak Jelcin překvapivě navštívil Groznyj, kde 30. května utichly boje a byla podepsána *Dohoda o zastavení bojů* a *Dohoda o rozdělení pravomocí* na čečenském území, Rusko přistoupilo na

stažení vojsk z území do konce srpna. Jelcin nakonec prezidentské volby těsně vyhrál i díky tomu, že z jednoho ze svých protikandidátů, populárního generála Alexandra Lebedě, udělal sekretáře Bezpečnostní rady. (Šmíd et al., 2007)

Krátce po volbách došlo k události, která celý mírový proces zvrátila. V obci Machkety, kde bylo v té době shromážděno celé čečenské velení včetně velitele vojsk Aslana Mashadova, došlo k bombardování a následnému útoku ruské armády. Čečenští představitelé z obce unikli a jako odvetu naplánovali útok na Groznyj. (Grochmalski, 1999) Dne 6. srpna pak čečenské jednotky o síle asi 1 500 mužů podnikly masivní útok na Groznyj. Čečenci využili momentu překvapení a za 2 dny byli schopni dostat město z rukou demoralizované a vyčerpané ruské armády. Jelcin jmenoval sekretáře Bezpečnostní rady generála Lebedě, velkého kritika války v Čečensku, svým zástupcem v oblasti s tím, že měl vyjednat řešení konfliktu. Lebed' brzy začal vyjednávat s Mashadovem na podmínkách mírové dohody. (Cornell, 2001)

Dne 31. srpna 1996 byla v dagestánském Chasavjurtu Mashadovem a Lebeděm podepsána mírová dohoda, která ukončila válku a vedla v následujících měsících k urovnání konfliktu mezi Ruskou federací a Čečenskou republikou Ičkeria, což byl oficiální název povstalecké republiky. Podle dohody bylo rozhodnutí o statutu Čečenska odloženo o 5 let. (Šmíd et al., 2007) Během první války v Čečensku přišlo o život až 50 000 civilistů, nejméně 6 000 ruských vojáků a asi 3 000 čečenských bojovníků, zničeno bylo obrovské množství vojenské techniky. Válka vedla k totální destrukci Grozného a mnoha dalších měst a vesnic v Čečensku a vyhnala z domovů statisíce obyvatel. (Gallová a de Wall, 2000)

4.2. Meziválečné období

Podepsání mírové dohody vyvolalo v Rusku bouři kritiky. Veřejnost kritizovala ruské vedení, že Čečensko ztratilo a ohrozilo celistvost Ruské federace. Kritika přicházela i od vysokých politických představitelů v Moskvě, kteří upozorňovali na nevhodný způsob vedení války a ostře vystupovali proti praktikám ruské armády v oblasti. (Gallová a de Wall, 2000) S postupem války se také měnila rétorika Západu. V letech 1995 a 1996 byl postup federálních jednotek v oblasti podroben ostré kritice ze strany zástupců západních mocností. Zůstalo ovšem pouze u slov, neboť si západní státy evidentně

nechtěly zhoršovat stabilní vztahy s Ruskem. Nejtvrďší kritické ohlasy přicházely od zástupců OBSE, kteří působili přímo v oblasti, ti dokonce v jedné fázi války označili ruskou ofenzívu za „primárně namířenou proti civilnímu obyvatelstvu“. Mezinárodní podpory se nedostalo ani čečenským povstalcům, kteří dlouhodobě usilovali o přízeň vlivných islámských zemí. Ty ovšem nechtěly riskovat konflikt s Ruskem, neboť jim vzájemně dobré vztahy zaručovaly hospodářské a strategické zisky. (Souleimanov, 2011)

Toto období tzv. „druhé čečenské nezávislosti“ je Rusy často zmiňováno jako důkaz toho, že čečenská společnost není dostatečně vyspělá na to, aby byla schopna vybudovat suverénní stát a zajistit jeho trvalé fungování. Je však třeba vzít v úvahu situaci v jaké se samostatná Čečna nacházela. Země byla po roce 1996 v troskách a vládl v ní chaos. Válka zničila veškerou infrastrukturu, továrny a výrobní haly byly rozbombardované. Asi pětina čečenské orné půdy byla zaminována. Země se také potýkala až s 80% nezaměstnaností, konflikt dočasně či natrvalo vyhnal ze země až polovinu obyvatel Čečenska. (Souleimanov, 2011)

Čečenská politická reprezentace však v této těžké době nedokázala přijít s žádným politickým a ekonomickým programem na obnovu země. Z ruského rozpočtu byly Čečensku poskytovány vysoké finanční částky na obnovu země, z ruské strany nebylo přerušeno ani zásobování země důležitými surovinami, ropou či elektrickým proudem. Rusko si bylo vědomé své role na špatné situaci v Čečně, a tak nebylo přerušeno ani vyplácení důchodů, sociálních podpor či mezd státních zaměstnanců v zemi. Jelcin také poskytl Čečensku 138 milionů dolarů jako určité válečné reparace, sám později přiznal, že více než 100 milionů dolarů nebylo Čečenci použito na obnovu státu. Podobný osud potkal výše zmíněné finance na vyplácení platů a podpor, které se ke svým adresátům rovněž nedostaly a byly využity k financování ozbrojených oddílů. (Balabán, 2001), (Cornell, 2001)

V celé zemi došlo k opětovnému rozmachu nelegálních praktik, které připomínalo situaci v Čečně z období před konfliktem. Nezaměstnaná populace, zejména mladá generace, stejně jako vládnoucí elity se uchýlovaly k nezákonnému obchodování se zbraněmi a kradenými auty, vydírání, pašování drog či únosům. Velmi výnosným

odvětvím bylo nezákonné zpracovávání a čerpání ropy. Odhaduje se, že příjmy z nelegálních praktik mohly v letech 1997 a 1998 tvořit více než 3 miliardy dolarů. (Balabán, 2001)

V lednu 1997 došlo k uspořádání prezidentských a parlamentních voleb, jež byly jedním z bodů podepsané dohody. Jejich vítězem a novým čečenským prezidentem se stal Aslan Maschadov. V boji o post porazil Šamila Basajeva, ten se stal viceprezidentem a záhy začal Maschadova kritizovat za proruské postoje. (Řehák, 2003) Napětí mezi oběma pramenilo z jejich odlišného přístupu k víře. Zatímco Maschadov se hlásil k tradiční větvi islámu, Basajev patřil k radikálům hlásícím se k fundamentalistickým názorům v rámci islámu. Množství následovníků Basajevových myšlenek rostlo a vytvářelo tlak na čečenského prezidenta, který byl brzy donucen vyhlásit právo šaría platným právním systémem v zemi. (Melvin, 2007)

Radikálové si brzy začali pohrávat s myšlenkou na sjednocení severokavkazských národů a vytvoření jednotného islámského státu, jakési velké obdoby historického Šamilova imamátu. Radikální islamismus se rozšířil mezi většinu vojensko-politických elit v zemi a poté co se Maschadovovi odmítly podřídit ozbrojené složky, byl donucen v únoru 1999 vyhlásit zavedení plně šariatské vlády. Kritické oslabení Maschadovovy moci a legitimity nakonec způsobilo to, že se radikální islamisté odhodlali k útoku na Dagestán, tedy k prvnímu kroku ve svých dalekosáhlých záměrech na osvobození a sjednocení severního Kavkazu pod zeleným praporem islámu. (Šmíd et al., 2007)

V srpnu 1999 překročilo asi 1 500 ozbrojenců pod vedením Šamila Basajeva dagestánskou hranici, jejich cílem bylo rozšířit svůj kontrolovaný prostor o další součást Ruska, což by jim umožnilo šířeji prosazovat své politické a ekonomické zájmy v regionu a zároveň napomohlo k šíření islámského radikalismu. Čečenci vycházeli z předpokladu, že v Dagestánu existuje podobně silná nespokojenost s Ruskem jako v jejich zemi. (Balabán, 2001) Invaze vedla k odvolání ruského premiéra Stepašina, na jehož místo nastoupil mladý a neznámý Vladimir Putin. Ten si uvědomoval závažnost situace a okamžitě započal s razantním řešením situace. Do Dagestánu poslal silné armádní jednotky, kterým se s použitím letectva a dělostřelectva podařilo za krátkou dobu donutit čečenské oddíly k ústupu zpět do Čečenska. K rychlému potlačení invaze

pomohlo také místní obyvatelstvo, které se v rozporu s očekáváním radikalistů postavilo proti vpádu čečenských jednotek do Dagestánu. Ozbrojence vnímali jako okupanty a náboženské fanatiky a zakládali domobrany, které bojovali spolu s federální armádou. (Cornell, 2001)

4.3. Druhá válka v Čečensku

Vpádem do Dagestánu přestaly fakticky platit chasavjurské dohody a možné poskytnutí státní suverenity Čečensku přestalo být reálné. Situaci ještě zhoršily pokračující teroristické útoky: v březnu 1999 vybuchla nálož na tržnici v severoosetinském Vladikavkazu, v září a říjnu došlo k několika výbuchům obytných domů v samotné Moskvě. Všechny tyto útoky měli podle Rusů na svědomí Čečenci. V očích Ruska došlo ke konečné přeměně Čečenska v centrum islámského extremismu a mezinárodního terorismu. Vpád do Dagestánu a další teroristické útoky na území Ruska také radikálně změnilly nálady ruské společnosti ve vztahu k Čečensku, obyvatelstvo začalo hlasitě podporovat ruské úsilí o převzetí kontroly nad Čečenskem. Spojenecký zásah vojenských sil NATO v březnu 1999 dal navíc Rusku signál, že hlavním politickým argumentem i nadále zůstává použití síly. (Balabán, 2001), (Řehák, 2003)

Ačkoliv byla válka oficiálně vyprovokována čečenskou invazí do Dagestánu a sérií bombových útoků na ruském území, ruské přípravy na nové operace v Čečně začaly prakticky ihned po skončení první války. Ruské velitelství nikdy formálně nepřiznalo porážku ve válce a snažilo se ihned vyhodnotit důvody neúspěchu operací v letech 1994-1996. Podle jejich názoru bylo nejprve potřeba zlepšit koordinaci mezi jednotlivými ministerstvy. Změny doznala i organizační struktura ruské armády a změnily se také taktické metody vedení války, byly zřízeny mobilnější a flexibilnější operační skupiny. Jako slabina prvního konfliktu byla viděna špatná trénovanost ruských složek na boj v městech a horách, už od roku 1997 tak probíhala velká společná cvičení. Problematickou se ukázala kvalita ruského vybavení a nastaly potřeby modernizovat zastaralé vojenské příslušenství, do armády proto v meziválečném období přitekly ze státní pokladny obrovské finanční prostředky. (Orr, 2000)

Zásadní slabinou se ukázalo být pokrytí celého prvního konfliktu ruskými i mezinárodními médii, Rusové přiznávali porážku v „informační válce“ s Čečenci. Před

druhou válkou byly proto zřízeny informační střediska, zestátněny některé televizní stanice a noviny a většině zahraničních zpravodajů byl odepřen přístup do regionu. Mocným faktorem byla i autocenzura, neboť vystupovat proti válce v době, kdy byla veřejnost zelektrizována militaristickými a čečenofobními náladami, bylo riskantní. Byl rovněž přijat zákon, který novinářům zakazoval kontakt s teroristy, za které byli Čečeni považováni, pod trestem vězení. (Souleimanov, 2011)

Plánování a průběh kampaně ovlivnily i úspěšné výsledky operace NATO v Jugoslávii na jaře roku 1999, při nichž se zjistilo, že masivní nasazení letectva, těžkých bombardérů a dělostřelectva umožňuje způsobit nepříteli nenahraditelné škody a oslabují jeho schopnost klást soustředěný odpor. Rusové se rozhodli pro masivní nasazení leteckého a dělostřeleckého bombardování do bojů v Čečensku. Další taktickou novinkou bylo paralelní vedení bojů na více frontách, což mělo roztříštit možnosti odporu málo početných čečenských ozbrojenců. (Orr, 2000), (Souleimanov, 2011)

Nasazení ruských sil bylo skutečně značné. Do operace, která začala pozemním útokem 30. září 1999, bylo nasazeno asi 60 000 příslušníků ruské armády, přičemž na konci roku jich v zemi působilo až 150 000. Údaje o počtu čečenských ozbrojenců se velmi liší, nejčastěji se mluví o počtu mezi 25 a 40 tisíci. Díky masivnímu využití bombardování byl postup ruských jednotek velice rychlý a po dobytí Grozného následoval postup dále na jih země. V boji však bylo použito zakázaných zbraní a taktik, zejména kazetového bombardování obydlených oblastí, které vyústily ve velký počet civilních obětí. Počátkem jara 2000 již byly případy pozičního válčení spíše ojedinělé a konflikt v Čečensku de facto ustrnul. (Šmíd et al., 2007)

Díky informační blokádě neexistuje o druhém čečenském konfliktu mnoho informací, nedostatek je také informací o ztrátách na životech. Z údajů pocházejících z nemocnic v oblasti je zřejmé, že počet mrtvých ruských vojáků byl vyšší než oficiálně udávaných 4 000, zřejmě až 14 000. Počet padlých čečenských povstalců se rovněž počítá na tisíce. Zejména raketové útoky pak způsobily smrt až 80 000 civilistů, přičemž o střechu nad hlavou přišlo asi 600 000 lidí, kteří byli většinou nuceni ze země uprchnout. Již podruhé v průběhu sedmi let došlo k totální devastaci čečenského území a jeho infrastruktury. (Souleimanov, 2011)

Obrázek 3: Poválečný Groznyj

Zdroj: *Russia-Chechen war*. In: Ichkeria.info. 2007. Dostupné z: <http://cdn.c.photoshelter.com/img-get/I0000HsPys3A9Ve0/s/900/russia-chechnya-war-eru102563.jpg>

5. Poválečné období v Čečensku

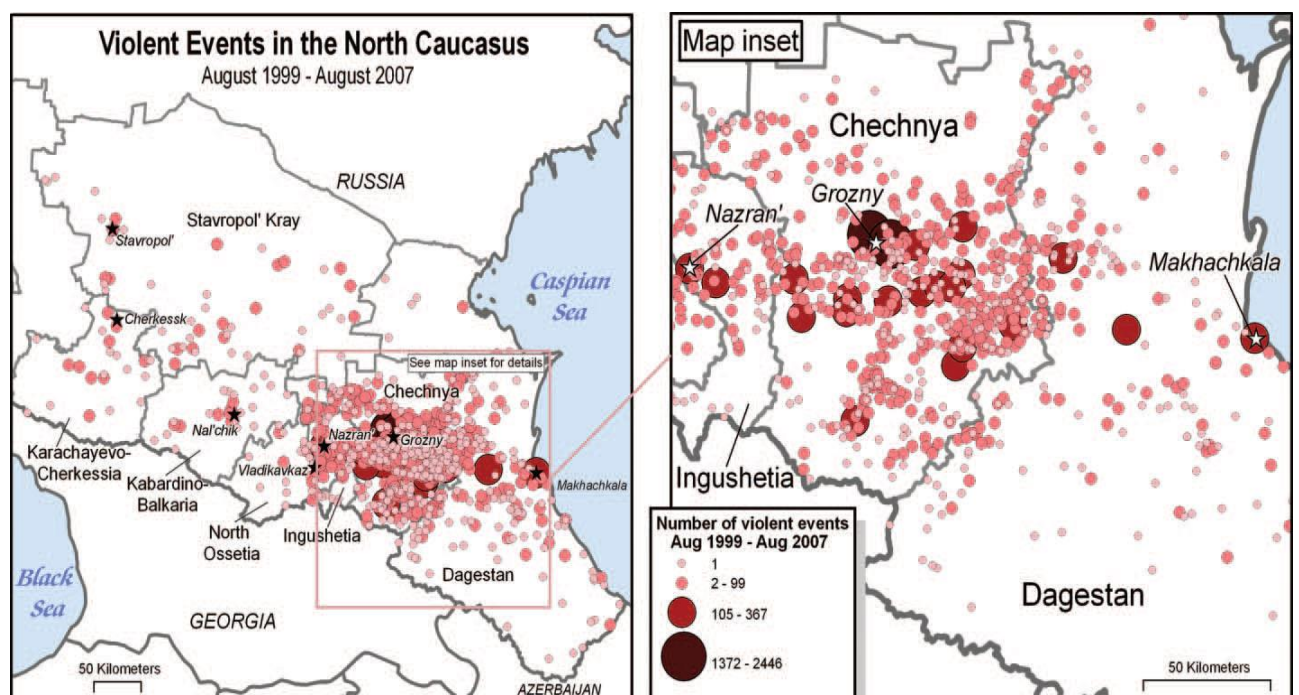
Tato část bakalářské práce se věnuje událostem po faktickém ukončení bojů druhé války v Čečensku. Kromě poválečné situace v zemi jsou v kapitole popsány také mezinárodní postoje nejdůležitějších světových i regionálních aktérů na konflikt v Čečensku. V závěrečné části je představeno současné vedení Čečenské autonomní republiky, jakožto i jeho vliv na rekonstrukci země a situaci uvnitř republiky.

5.1. Poválečná situace v zemi

Úspěch operací ruských vojsk v Čečensku znamenal pro ruskou politiku strmý vzestup osoby Vladimira Putina. Zatímco na začátku kampaně proti čečenským povstalcům by pro Putina jako prezidenta hlasovalo jen minimum voličů, po úspěších na čečenském území byl rázem největším favoritem. Vzhledem k tomu, že volby byly ještě daleko a panovaly obavy ze stability situace v Čečně, bylo v Kremlu rozhodnuto dostat Putina k moci ihned a tak ve svém projevu z 31. 12. 1999 Jelcin překvapivě oznámil rezignaci na post prezidenta. Odstupujícího prezidenta v tomto případě nahrazuje premiér a nové volby se musí konat do tří měsíců. Vladimir Putin, který svou předvolební kampaň založil na konfliktu v Čečensku, tyto volby vyhrál a započal tak svou éru v čele Ruské federace. (Shevtsova, 2005)

Ihned po svém nástupu k moci začal Putin s upevňováním „mocenské vertikály“. Využil ekonomických záminek a velkého vlivu ve státním plynárenském koncernu Gazprom, aby znárodnil poslední dvě na Kremlu nezávislé televize s federálním pokrytím NTV a TV-6. V zemi tak od roku 2003 neexistuje žádná televizní stanice s celostátním pokrytím nezávislá na vládě, a tudíž vůči ní kritická. K neodmyslitelným součástem Putinova politického programu patřil boj proti oligarchům, který mu hned od počátku přinášel velkou oblibu u veřejnosti. Putin později využil událostí v Beslanu, aby ještě více omezil svobodu médií, především nezávislého tisku. Změny, které Putin po Beslanu udělal, se týkaly rovněž reformace státních zřízení: nově byli jednotliví gubernátoři (hlavy jednotlivých republik Ruské federace) místo voleb jmenováni přímo prezidentem, veškeré silové struktury byly nově pod kontrolou prezidenta, nově v zemi fungoval poměrný systém voleb a všechny návrhy zákonů musely nově procházet speciálním kontrolním orgánem. (Svoboda a Souleimanov, 2006)

Po zvolení Putina pokračovalo šíření čečenofobních tendencí a posilování ruského nacionalismu. Nemalou měrou se na tom podílely ruské politické strany, které ostré rétoriky vůči obyvatelům Kavkazu využívaly jako prostředku volebního boje. (Svoboda a Souleimanov, 2006) Na druhou stranu je třeba říct, že na ruskou neshášenlivost vůči Kavkazanům měly vliv stále pokračující diverzní útoky v oblasti. Na obrázku níže můžete vidět, že drtivá většina těchto útoků mezi roky 1999 až 2007 se odehrála na čečenském území. Za útoky stáli převážně čečenští ozbrojenci, kteří se útoky především na ruské vojenské cíle snažili zvrátit nepříznivý vývoj konfliktu. (O'Loughlin a Witmer, 2011)

Obrázek 4: Grafické znázornění ozbrojených útoků v regionu severního Kavkazu mezi léty 1999 a 2007

Zdroj: *Violent events in North Caucasus*. In: O'LOUGHLIN, J., WITMER, F. 2011. *The Localized Geographies of Violence in the North Caucasus of Russia, 1999-2007*. In: *Annals Of The Association Of American Geographers* 101(1), 186.

Ve snaze rozdělit čečenský odboj byl už v roce 2000 jmenován prezidentem Čechenska Achmat Kadyrov. Ten bojoval v první válce na straně separatistů, avšak po radikalizaci čečenských velitelů se odmítl zúčastnit druhé války, čímž si je proti sobě poštvál. Kadyrovovi se postupně podařilo na svou stranu získat řadu bývalých polních velitelů i se svými vojáky. Začalo i rekrutování tisíců čečenských mladíků do proruských čečenských milic. (Souleimanov, 2011) Už od začátku bojů v roce 1999 se snažil

formální prezident nezávislého Čečenska Aslan Maschadov zahájit jednání s ruskou stranou o ukončení bojů. Po dlouhou dobu toto úsilí naráželo na rezolutní odmítání ze strany Moskvy, která nechtěla jednat s teroristy. Poté, co ke konci roku 2000 situace ustrnula, došlo k chaotickým pokusům ruské strany o navázání kontaktu s Maschadovem, jakožto jediným důvěryhodným představitelem separatistů. Tyto snahy se dlouho nedařily, až se do situace rozhodl vložit Západ zřízením *Amerického výboru pro mír v Čečensku* v roce 2002. (Šmíd et al., 2007)

Těžko říct, jak by jednání nakonec dopadla, kdyby čečenské komando neobsadilo 23. října 2002 divadlo v moskevské čtvrti Dubrovka. Teroristé v něm zadržovali stovky zajatých civilistů a požadovali okamžité stažení ruských vojsk z Čečenska. Po třech dnech došlo k útoku ruských speciálních jednotek, v důsledku kterého přišlo o život kromě ozbrojenců také velké množství rukojmích. (Šmíd et al., 2007) Po těchto událostech už se nikdy veřejně neuvažovalo o jakýchkoliv jednáních s představiteli povstalců. Situace mezi oběma stranami se tedy dostala do stavu zamrzlého konfliktu, neboť nikdy nedošlo k diplomatickému řešení sporů.

V reakci na události z moskevského divadla se ruské vedení rozhodlo začít uplatňovat v Čečensku politiku tzv. čečenizace, tedy snahy o rozdělení čečenského odboje přenesením ozbrojeného konfliktu z roviny rusko-čečenské na čečensko-čečenskou. Využity přitom byly jednotky Achmada Kadyrova, ten za dobu od svého jmenování prezidentem sestavil z řad bývalých čečenských vojáků vlastní armádu o velikosti asi 5 000 mužů, které se začalo říkat „*kadyrovci*“. Tyto jednotky byly využívány v bojových operacích proti separatistům či při preventivních opatřeních k vykořeňování jejich základů, tedy tzv. začistkách. *Kadyrovci* se rovněž podíleli na únosech, týráních a vraždách stovek Čečenců, podezříváných z účasti v odbojovém hnutí. Zákony krevní msty a kolektivní odpovědnosti, které platí v čečenské společnosti, tak zajistily částečnou transformaci konfliktu do vnitročečenské podoby a omezily účast federálních jednotek v konfliktu – mužští příbuzní Čečenců, kteří byli zabití *kadyrovci* mají podle principu krevní msty povinnost pomstít jejich smrt. (Šmíd et al., 2007), (Souleimanov, 2006)

V létě roku 2004 došlo k sérii útoků organizovaných čečenskými povstanci. Nejprve došlo v červnu k ozbrojenému útoku na území Ingušska, v srpnu ke dvěma atentátům na dopravní letadla a bombovým útokům v moskevském metru. Dne 1. září 2004 pak došlo k nechvalně známému útoku na školu v severoosetinském Beslanu. Skupina asi 40 ozbrojenců vtrhla do školy, kde zajali více než tisíc rukojmích. Opět požadovali odchod ruské armády z Čečenska a propuštění vězněných čečenských bojovníků. O dva dny později došlo k výbuchu bomby na střeše školy, který vedl k zahájení útoku ruských ozbrojených sil, jehož výsledkem bylo více než 300 obětí, většinou dětí. (Řehák, 2003)

Kromě vzpomínaných reforem ruského státního zřízení bylo v důsledku útoku opět mezinárodně odsouzeno počínání čečenských povstalců a ruským vedením byl vyhlášen hon na nejvyšší představitele čečenských separatistů včetně Aslana Maschadova, který však odmítal účast na kterémkoliv z teroristických útoků. Ruské operace byly úspěšné a hlavní osobnosti odboje, včetně Maschadova (březen 2005) a Basajeva (červenec 2006), byly zlikvidovány. (Šmíd et al., 2007) Po jejich smrti došlo k roztržtění a oslabení tábora separatistů, povstalci už dále nejsou tak organizovaní a další útoky už jsou spíše dílem jednotlivců než organizovaných skupin. Útoky už také dále nejsou natolik motivovány politicky, spíše jde o individuální snahy o pomstu za smrt příbuzných. (Souleimanov, 2004)

5.2. Mezinárodní postoje

V této části kapitoly budou shrnuty postoje mezinárodního společenství na události konfliktu v Čečensku. Pozornost je věnována Spojeným státům americkým a Evropské unii, jakožto zástupcům západních mocností a jsou představeny také postoje regionálních aktérů a významných zástupců islámského světa.

5.2.1. Spojené státy americké

Zástupci Spojených států byli od začátku rusko-čečenského konfliktu velmi opatrní ve svém postoji vůči této situaci. Po dlouhou dobu se o problematice vyjadřovali jako o vnitřní záležitosti Ruské federace, protože nechtěli narušit velmi stabilní vztahy, které s Ruskem, potažmo jeho prezidentem Jelcinem, měli. Situace se změnila až v průběhu první války v Čečensku, kdy v roce 1995 americká vláda zareagovala na zprávy o nepřiměřeném použití síly a porušování lidských práv ruskou armádou a přišla

s kritikou vůči ruskému působení v oblasti. Nutno říct, že šlo o velmi mírnou kritiku a USA nikdy ani nezmnili možnost omezení ekonomické pomoci Rusku, která byla v té době značná. (Cornell, 2001)

Kritika zůstala velmi mírná i průběhu bojů v rámci druhé války v Čečně, přičemž nejostřejší prohlášení Američanů Rusku vyčítalo „neplnění závazků vůči OBSE platných podle Helsinského závěrečného dokumentu“. Vývoj vztahů výrazně ovlivnily události z 11. září 2001, po nichž se Vladimíru Putinovi podařilo válku vykreslit jako boj proti islamistickému terorismu a získal si tím podporu Američanů. (Šmíd, 2005) Zájem Američanů o dění v oblasti poté značně opadl, neboť se do centra jejich pozornosti dostaly vlastní aktivity na mezinárodním poli, jako invaze do Afganistánu nebo válka v Iráku.

5.2.2. Evropská unie

Postoj států Evropské unie byl od počátku daleko tvrdší než u Američanů. I přes respektování ruské územní integrity a příslušnosti Čečenska k Rusku, zaznívala od zástupců států EU velmi tvrdá kritika proti porušování lidských práv v oblasti. Evropská unie odsuzovala masivní použití síly ruskou armádou a vyzývala ke stažení ruských jednotek pod pohrůžkou ekonomických sankcí vůči Rusku. Prozatímní dohoda o partnerské spolupráci mezi EU a Ruskem byla zrušena a Baltické a Skandinávské země uvalily sankce proti Rusku. (Cornell, 2001)

V Rusku začaly po vypuknutí konfliktu působit mnohé evropské nevládní organizace se zaměřením na lidská práva, humanitární pomoc, rozvoj či řešení konfliktu. V Čečensku byla v roce 1995 rovněž zřízena dlouhodobá mise OBSE. Právě nevládní organizace a především OBSE se staly hlavními kritiky celého konfliktu, jejichž tlak na ruské vedení nepochybně přispěl k ukončení bojů první války. S nástupem Putina však byla role těchto organizací velice omezena, většina z nich byla z oblasti vyhnána. Právě potlačování činnosti mezinárodních organizací spolu s informační blokádou ze strany Moskvy se staly hlavními terči kritiky evropských velmocí v průběhu druhého konfliktu v Čečensku. K potlačení silné kritiky evropských států vůči Rusku pomohl rychlý ekonomický vzestup Ruska díky příjmům z nerostných surovin. Rusové využili nově nabytého ekonomického vlivu a spolu se svými silnými politickými vlivy se jim podařilo

kritiku EU utižit a odvést jejich pozornost jinam, k tomu jim opět pomohlo angažování se USA do mezinárodních aktivit na Středním východě. (Melvin, 2007)

5.2.3. Islámský svět

Očekávané reakce muslimského světa na boj o nezávislost muslimského národa měly být výrazně silnější než na Západě, ale ve skutečnosti byla odezva islámského světa na čečenské události minimální. Šlo ovšem především o odezvu vlád těchto států, neboť běžné obyvatelstvo velmi sympatizovalo se snahami Čečenců o nezávislost. Nejinak tomu bylo ve dvou nejvíce ovlivněných islámských státech, Turecku a Iránu, které leží na hranicích s kavkazskými republikami. (Cornell, 2001)

V Turecku byla mezi místními velká podpora čečenských snah o nezávislost, v zemi byla dokonce neoficiální čečenská ambasáda a zástupci z řad tureckých nacionalistů se dokonce účastnili bojů na čečenském území. Turecká vláda ovšem nechtěla zhoršovat vzájemné vztahy s Rusy, navíc se v tomto čase musela vypořádávat s vlastními problémy, které měla s Kurdy – Rusové touto dobou neustále naznačovali možnost materiální podpory kurdským milicím. Iránská vláda byla rovněž pod tlakem obyvatelstva, aby podpořila čečenské snahy o samostatnost. Stejně jako Turecko však proti Rusku nevystoupili. Důvodem byly velmi blízké vztahy s Rusy, kteří byli v té době vlastně jediným iránským spojencem a měli v oblasti společné zájmy. Jednak minimalizovat vliv Turecka v regionu a rovněž spolupracovat na těžbě ropy a zemního plynu z Kaspického moře. (Souleimanov, 2011), (Cornell, 2001)

5.2.4. Další regionální aktéři

Nejpozorněji sledovali vývoj událostí v Čečensku zástupci států Východní Evropy a Společenství nezávislých států (SNS). Žádná z těchto zemí neviděla ruskou invazi do Čečny jako náhodnou událost. Vnímali ji jako demonstraci síly a snahu o znovuzískání regionálního vlivu, který byl zredukován po rozpadu Sovětského svazu. Polsko spolu s Baltskými republikami (Estonskem, Lotyšskem a Litvou) veřejně podporovalo čečenská práva na sebeurčení. Ukrajina byla jedním s hlavních kritiků ruských aktivit v Čečensku, přičemž poukazovali na fakt, že po rozpadu SSSR Čečenci vlastně nikdy nepřistoupili do Ruské federace. Ukrajinci byli zároveň s Ázerbájdžánci soustavně obviňováni ruskými

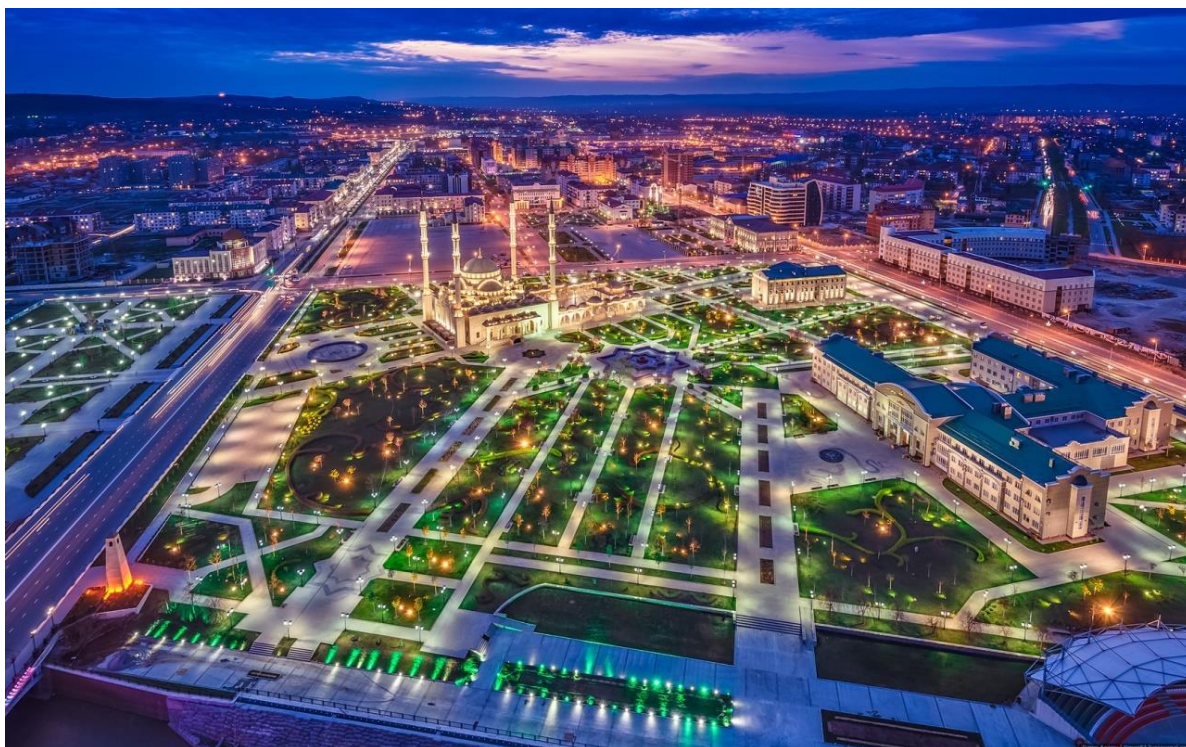
zástupci z posílání finančních prostředků na podporu čečenských rebelů, to se však na oficiální úrovni nikdy nepotvrdilo. (Cornell, 2001)

Válka v Čečensku tedy nejvíce vyděsila státy SNS a Východní Evropy, které se cítily být nejvíce zranitelné a měly značné obavy z možné další expanze Ruské federace. Z pohledu americké a dalších evropských vlád bylo samotné vyhlášení války v Čečensku oprávněné, pouze prostředky, jichž ruská armáda používala, byly nepřiměřené. Oprávněná byla údajně proto, že jejím cílem bylo pacifikovat odbojné rebely, v pozdějším výkladu teroristy. Použité prostředky byly nepřiměřené, protože nešetřily čečenské civilisty. (Joch, 2000)

5.3. Současné Čečensko a možné vyhlídky do budoucna

V květnu 2004 došlo k atentátu na Achmata Kadyrova, jehož smrt Rusům situaci v zemi výrazně zkomplikovala. V té době už vládnul Kadyrovův klan v zemi značnou mocí a tak se Rusové rozhodli v zájmu pokračování úspěšné politiky čečenizace ponechat Čečensko v rukou tohoto klanu. Přirozeným nástupcem zesnulého prezidenta byl jeho syn Ramzan Kadyrov, který byl však podle ústavy věkem nezpůsobilý pro výkon funkce prezidenta a tak byl do této funkce jmenován jiný příslušník Kadyrovova klanu, Alu Alchanov. Veškerá politická a vojenská moc v zemi však zůstala v rukou Ramzana Kadyrova, který byl jmenován premiérem a ihned po dovršení požadovaných 30 let byl zvolen do prezidentského úřadu. (Souleimanov, 2011), (Souleimanov, 2006)

Ramzan Kadyrov se brzy stal pro čečenské obyvatelstvo symbolem stability a obnovy země. Díky obrovským finančním dotacím z federálního rozpočtu se v Čečensku podařilo odstranit poválečné trosky, postavit silnice, mosty či administrativní budovy. Města byla znovuvybudována prakticky z ničeho, Groznyj byl kompletně zrekonstruován a bylo v něm vybudováno mimo jiné pět mrakodrapů, prezidentský palác či jedna z největších a nejmodernějších mešit na světě. Ke Kadyrovově popularitě přispěly i jeho kampaně proti „morálnímu poklesu čečenského národa“, v rámci kterých nechal v zemi zakázat herní automaty a kasina, bojoval proti prostituci a alkoholu či veřejně vystupoval jako obránce islámu. (Souleimanov, 2006), (Žilková, 2015)

Obrázek 5: Dnešní Groznyj

Zdroj: *Grozny city*. In: RussiaTrek.org. 2012. Dostupné z: <http://russiatrek.org/blog/wp-content/uploads/2012/07/grozny-city-russia-from-above-night-view-1.jpg>

Na druhou stranu Kadyrov využil volnosti, kterou mu Moskva dala jako odměnu za jeho zásadní roli v likvidaci povstaleckých předáků a věrnost Rusku, k vybudování obrovské vlastní armády a neochvějné pozice v čele země. Ruskou opozicí je dlouhodobě obviňován z vyvádění obrovského množství peněz z federálních dotací, ze zastrahování, únosů či dokonce vražd svých protivníků nebo z podílů na korupci a organizovaném zločinu v zemi. (Kotalík, 2016) Za posledních deset let se země kompletně změnila nejen z vnějška, ale také zevnitř, neboť se definitivně podařilo přenést konflikt z roviny rusko-čečenské do stádia, kdy se jedná o boj Čečenců s Čečenci. Bývá popisováno, že v zemi vládne atmosféra nejistoty a strachu, díky síti udavačů byly přetřhány principy jednotnosti a důvěry v rámci národa, základy, na kterých čečenský národ po staletí stál. (Vítková, 2015)

Vyhledky do budoucnosti jsou v tomto nestabilním regionu velmi složité. Budoucí samostatnost Čečenska se nezdá být vzhledem ke strategickým či politickým zájmům Ruska v oblasti velmi pravděpodobná. Jistou cestou by pro zemi do budoucna mohla být možnost zahraničních investic do republiky, které by pomohly narušit úplnou

závislost Čečny na Rusku a umožnily by kromě ekonomického vymanění se z područí Ruska i určitý posun v politické seberealizaci čečenských obyvatel. V minulosti však byly všechny snahy o otevření prostoru pro mezinárodní organizace, demilitarizaci země a zahájení rozhovorů o možném právu na sebeurčení zablokovány ruskou stranou. (Potůček, 2005)

Ať už v Čečensku nebo v Rusku navíc nadále dochází k teroristickým útokům jednotlivců (např. tzv. černých vdov – vdov po čečenských bojovnících, které se mstí za jejich smrt), ale také organizované skupiny, tzv. Kavkazského emirátu, radikální islámské teroristické organizace toužící o vybudování státního útvaru na severním Kavkaze. Nedá se předpokládat, že by tyto útoky, které se s různou intenzitou uskutečňují už od konce druhé války v Čečensku, najednou ustaly. Celá situace je velmi těžce předvídatelná, k čemuž kromě historických zkušeností o možné rychlé změně situace v oblasti přispívají také nedávné události, kdy Kadyrov překvapivě zareagoval na sílící kritiku svou rezignací, kterou sice Putin nepřijal, ale otevřela se tím otázka budoucího vývoje ve vládnoucích sférách Čečenska i vzhledem k blížícím se prezidentským volbám.

6. Diskuse

Ani v dnešních dnech, s odstupem několika let, není úplně snadné zaujmout k rusko-čečenským konfliktům z konce minulého století jasný postoj a říct, která ze stran způsobila rozpoutání válek. Situace je stále popisována odlišně v ruských médiích a ve zdrojích ze Západu. Zprávy ruských médií ohledně problematiky Čečenska, terorismu, ale i politického dění v Rusku i mimo něj jsou mnohdy značně zkreslené oficiální propagandou Kremlu, zatímco zprávy vysílané na Západě jsou vůči Rusku občas zbytečně kritické a necitlivé.

Kořeny budoucích vzájemných sporů pocházejí už ze samotné čečenské mentality, která je zatvrzelá vůči jakékoliv nadvládě, a z tradiční čečenské společnosti, která je postavená na principech vzájemné sounáležitosti a ochrany všech členů národa. Pro Rusko bylo ovládnutí oblasti Kavkazu důležité ze strategických důvodů v rámci zabránění dalšímu růstu moci Osmanské říše a Persie, jakožto i zabránění šíření islámu. Po celá staletí docházelo ke střetům mezi Rusy a Čečenci, které byly natolik tvrdé a krvavé, že mezi ně zasely zrna nenávisti, z nichž později vykvetly obě devastující války.

Zásadní roli ve vzájemných vztazích hrají dodnes události deportace celého čečenského národa, které nařídil ve čtyřicátých letech minulého století Josif Stalin za údajnou kolaboraci místních s nacisty v době druhé světové války. Po této zkušenosti se Čečenci dívali směrem na sever s velkou nedůvěrou a při první příležitosti, kterou byl rozpad Sovětského svazu, se pokusili o vymanění se z ruského područí. Díky určité pasivitě z ruské strany, která se věnovala hašení jiných požárů nově vzniklé Ruské federace, se opravdu Čečenům podařilo vybudovat defacto nezávislý stát. Tento stát však vůbec nefungoval, vládla v něm anarchie a kvetly ilegální praktiky. Rusové čečenským snahám nepřikládali velký význam, neboť mysleli, že Dudajev sám velmi brzo pochopí, že samostatné Čečensko nemá reálnou budoucnost.

Čečenci se však nadále odmítali Rusům podvolit a Jelcin, který postupně ztrácel svou moc a vliv ve federaci, nařídil vstup ruských vojsk na území Čečenska v přání malé vítězné války na utvrzení své pozice v Rusku. Jeho přání se nevyplnilo především z důvodu skandálního podcenění protivníka a nepřipravenosti, rozpadem SSSR zdevastované, ruské armády na konflikt podobného rozsahu. Spor tedy přerostl

v konflikt etnopolitického charakteru, v němž bylo separatisty umně využito islámu ke sjednocení obyvatelstva proti ruské agresi. Konflikt se vyznačuje masivním porušováním lidských práv ať už na straně ruské armády a jejich akcích proti civilnímu obyvatelstvu, tak na straně čečenských bojovníků a jejich brutálnímu zacházení s ruskými zajatci. Konflikt byl zastaven až poté, co se povstalci uchýlili k teroristickým útokům proti civilním cílům, a po mezinárodních tlacích na ruské vedení v reakci na vyobrazení situace ve světových médiích.

Po ustoupení ruských jednotek začala další etapa defacto nezávislého Čečenska, které však opět nebylo mezinárodně uznáno. Tato etapa navíc znovu ukázala neschopnost Čečenců si samostatně vládnout, neboť se v zemi znovu opakovala situace ze začátku devadesátých let. V Rusku mezitím zaznívaly negativní ohlasy na vývoj situace v Čečně, objevovaly se obavy o možných následovnicích čečenských snah o osamostatnění a o ztrátě nejen kavkazských republik. V nezávislém Čečensku došlo místo snah o vybudování státu k radikalizaci a politizaci islámu, některým z vládnoucích Čečenců začaly být ve vítězném opojení malé hranice Čečenska a spřádali plány na vybudování velkého islámského státu na Kavkaze.

V rámci těchto snah došlo k vpádu čečenských ozbrojenců do Dagestánu, což bylo Moskvou vnímáno jako nebezpečný pokus destabilizovat celkovou politickou situaci v Rusku. V této době také došlo k sérii teroristických útoků v ruských městech, které byly bez důkladného vyšetření dány za vinu čečenským pachatelům. Právě v této době, kdy v ruské společnosti vládly silné protičečenské a protikavkazské nálady, vstupuje na scénu Vladimir Putin, který z pozice premiéra, posléze prezidenta vedl boj proti čečenskému separatismu, na němž postavil svůj politický úspěch, a který mu pomohl vybudovat pozici, kterou má v Rusku dodnes. Putin se poučil z chyb první války: změnil vojenskou taktiku a především razantně omezil roli médií v konfliktu.

Po invazi do Dagestánu a sérií bombových útoků v Rusku (spolu s ochranou etnických Rusů v republice oficiální důvody vpádu ruských vojsk do Čečenska) vyprovokovaném začátku druhé války, trvalo jen asi půl roku než skončila aktivní fáze válčení, která znovu naprosto zdevastovala území Čečenska. Putin poté místo jednání se zástupci povstalců jmenoval Moskvou vybraného Achmada Kadyrova hlavou nového Čečenska.

I díky další sérii teroristických útoků už pak k jednáním nikdy nedošlo a vzhledem k tomu, že po smrti představitelů povstalců už vlastně není s kým jednat, nebyl konflikt nikdy diplomaticky uzavřen.

V poválečném období byla v Čečensku za pomoci Kadyrovova klanu praktikována politika čečenizace, která slavila úspěch, neboť se podařilo rozšířit nenávist mezi Čečenci, což ochromilo jejich odpor proti Rusům a způsobilo rozklad principů tradiční čečenské společnosti. Čečensko prošlo rozsáhlou modernizací a dnes v zemi nenajdete mnoho stop po hrůzách válek, na druhou stranu Moskva svou politikou v oblasti přispěla k vytvoření a konsolidaci neúměrně silné vnitřní síly v republice, která se opírá jak o podporu veřejnosti, tak ozbrojených formací. Rusové svým přístupem umožnili Ramzanu Kadyrovovi stát se defacto absolutním vládcem Čečenska, což by mohlo být v budoucnosti nebezpečné nejen pro Rusy.

Pokračující teroristické útoky v oblasti či vytvoření Kavkazského emirátu jakožto dalšího nástroje separatistických aktivit, přispívají k názoru, že rusko-čečenské vztahy nejsou dořešeny a Kavkaz může být opět v budoucnu oblastí, k níž se bude upínat mezinárodní pozornost. Podle některých mínění je ve skutečnosti jen jedna čečenská válka, která trvá už od 18. století a jen se ji občas podaří zatlačit do vzdálených koutů hor i lidských myslí.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala historickému vývoji konfliktu v Čečensku, který propukl ve válku v 90. letech 20. století. Spor o území mezi Čečenci a Rusy má své kořeny už v 18. století, od té doby došlo mezi oběma národy k mnoha střetům. Po ukončení druhé války v Čečensku však nedošlo k podepsání žádné mírové dohody a spor se dostal do stádia zamrzlého konfliktu. A tak přestože momentálně v Čečensku nedochází k žádným střetům mezi oběma stranami, situace v zemi nadále představuje potenciální hrozbu pro stabilitu celého severního Kavkazu.

Prvním cílem práce bylo představit čečenský národ. Tomuto cíli je věnována kapitola 1, ve které je vedle charakteristiky území představen čečenský národ jako jedno z nejstarších na Kavkazu původních etnik. Jedná se o etnickou skupinu odlišnou od sousedních, která po dlouhá staletí žila ve společnosti bez panovníků a třídních rozdílů, přičemž jediným právním systémem na území bylo zvykové, tzv. adatové právo a princip krevní msty – nástroje, na které dohlíželi sami členové společnosti a které byly dodržovány ve strachu z očernění jména své rodiny v očích společenství. Tento systém v Čečencích podpořil národní sounáležitost, právo na svobodu a ochotu bránit svůj rod, území a práva společnosti, čemuž napomohlo i náboženství islámu, které se v oblasti rozšířilo v 18. století.

Historický vývoj rusko-čečenských vztahů je popsán zejména v kapitole 2. První kontakty z 16. století byly ještě přátelské v rámci spojení sil proti Osmanské říši. Ke zhoršení došlo v 18. století po aplikaci koloniální politiky ze strany Ruska. Došlo k prvním povstáním vedeným Ušurmou Mansúrem, které však byly tvrdě potlačeny generálem Jermolovem. Tyto postavy jsou dodnes vnímány jako symboly vzájemných sporů. Další z výrazných postav je imám Šamil, kterému se podařilo sjednotit národy severního Kavkazu proti ruské nadvládě. Právě devastující následky dlouhé Kavkazské války, kterou proti Rusům vedl, spolu s deportací celého čečenského národa za domnělou spolupráci s nacisty v rámci druhé světové války, tvoří hlavní důvody odmítavého postoje Čečenců vůči Rusům.

Kromě historických událostí popsaných v kapitole 2, které bezesporu ovlivnily další vývoj situace v regionu, se dalším příčinám propuknutí konfliktů v devadesátých letech

minulého století věnuje kapitola 3. V ní jsou popsány události bezprostředně předcházející válečnému konfliktu, jde zejména o období rozpadu Sovětského svazu, kterého Čečenci využili k vyhlášení nezávislého státu. I přes naprostou disfunkci tohoto státního zřízení se oběma stranám nepodařilo vyjednat dohodu a celý spor vyústil ve válečný konflikt. Kapitola se věnuje rovněž dlouhodobým zájmům Ruska v oblasti. Mezi faktory, které ovlivnily zájmy Ruska na odvrácení hrozby nezávislého Čečenska, patří strategická poloha území, hrozící povzbuzení separatistických snah dalších národů Ruské federace, potenciální ztráta rozvinutého komplexu na zpracování ropy v Grozném či snaha o posílení politické pozice Jelcina před blížícími se volbami.

Popisu průběhu jednotlivých válek, jakožto i meziválečnému období, se věnuje kapitola 4. První válka v Čečensku, charakteristická podceněním protivníka a nepřípravou armády z ruské strany a naopak velkým odhodláním a využitím znalosti terénu od Čečenců, skončila po čečenských teroristických útocích proti civilistům, zvýšených mezinárodních nátlacích na Rusko a vnitřnímu politickému tlaku na Jelcina v srpnu 1996 podpisem chasavjurských dohod. Poté co došlo k radikalismu islámu v Čečensku, nábožensky motivovanému vpádu čečenských jednotek do Dagestánu a výbuchům bomb v ruských městech, nařídil Putin invazi do Čečenska, v rámci které se podařilo zemi do půl roku obsadit. Kromě masivní devastace většiny Čečenska patří mezi hlavní dopady válek silné poznamenání rusko-čečenských vztahů. U Čečenců došlo k dalšímu zatvrzení proti všemu ruskému a u Rusů došlo k vybudování antipatie ke všem kavkazským etnikům.

Dalším cílem bylo nastínit postoje světových a regionálních aktérů k problematice konfliktu, čemuž se věnuje část kapitoly 5. Z pohledu Západní Evropy a Američanů bylo samotné vyhlášení války v Čečensku oprávněné, neboť se jednalo o právoplatnou část Ruska a o boj s rebely, potažmo teroristy. Kritizovány byly především prostředky, kterými byla válka vedena a to zejména ze strany zástupců evropských zemí. Kritika však byla, stejně jako u islámských zemí, poznamenána snahou o nenarušení dobrých vztahů s Ruskem. Nejhlasitějšími kritiky tak byly země Východní Evropy a Společenství nezávislých států, které se cítily být ruským počínáním v Čečensku nejvíce ohrožené a obávaly se možné další ruské expanze.

Kapitola 5 se také věnuje představení současného Čečenska a možných vyhlídek do budoucna, jakožto poslednímu cíli mé práce. Současné Čečensko je zemí silně poznamenanou úspěšnou politikou čečenizace, v rámci které se za pomoci příslušníků Kadyrovova klanu Moskvě podařilo přenést konflikt do roviny čečensko-čečenské. Možné vyhlídky do budoucnosti jsou velmi složité. Problematickou může být pozice Ramzana Kadyrova, jakožto absolutního vládce Čečenska. Tomu se sice podařilo zrekonstruovat celou zemi, ale právě těmito kroky, které mu Moskva za pomoci štědrých finančních injekcí umožnila, byla vytvořena jeho pozice neochvějné hlavy republiky, kterou Kadyrov hojně zneužívá, a která by mohla mít pro stabilitu situace v oblasti neblahé následky. Budoucí samostatnost Čečenska není příliš pravděpodobná, neboť není v zájmu Ruska, ale jen těžko se myšlenky na ni vytratily z hlav Čečenců a může tak kdykoliv dojít ke změně situace v Čečensku.

Seznam literatury a zdrojů

- ASHOUR, O. 2004. *Security, Oil and Internal Politics: The Causes of the Russo-Chechen Conflicts*. In: *Studies in Conflict & Terrorism* No. 27, 127-143.
- BALABÁN, M. 2001. *Čečensko: bolavé místo Ruska*. In: *Mezinárodní politika, Ústav mezinárodních vztahů*, Praha, 7/2001, 4-7.
- BELKIN, A. 1997. *War in Chechnya: The Impact on Civil-Military Relations in Russia*. Monterey, CA: US Naval Postgraduate school, Conference on Russian Defence Policy Toward the Year 2000.
- FELGENHAUER, P. 1999. *Russia's forces unreconstructed*. In: Institute for Study of Conflict, Ideology and Policy. Dostupné z: <http://www.bu.edu/iscip/vol10/Felgenhauer.html>
- GALLOVÁ, Ch., DE WALL, T. 2000. *Čečensko, vítězství a prohry*. Praha: Themis.
- GROCHMANSKI, P. 1999. *Czeczenia – rys prawdziwy*. Wrocław: Atla2
- JOCH, R. 2000. *Rusko a Čečensko*. Praha: Občanský institut
- KOTALÍK, J. 2016. *Kadyrov vybudoval vlastní armádu a ohrožuje Rusko, tvrdí opozice*. In: *Mladá fronta DNES*, 23. února. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zprava-ruske-opozice-o-kadyrovovi-d5s-/zahranicni.aspx?c=A160223_141846_zahranicni_jkk
- LEITZINGER, A. 1997. *Historical reflections on the war in Chechnya*. In: *GlobalSecurity.org*. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/1997/II3-9.htm>
- LIŠČÁK V., FOJTÍK P. 2010. *Státy a území světa*. Praha: Libri.
- MELVIN, N. 2007. *Building Stability in the North Caucasus*. In: *SIPRI Policy Paper* No. 16.
- MENDEL, M. 1994. *Islámská výzva*. In: *Z dějin a současnosti politického islámu*. Brno: Atlantis.
- NELAN, B., MACLEOD, S. 1998. *The Rush for Caspian Oil*. In: *Time*, 4 May
- O'LOUGHLIN, J., WITMER, F. 2011. *The Localized Geographies of Violence in the North Caucasus of Russia, 1999-2007*. In: *Annals Of The Association Of American Geographers* 101(1), 178-201.

- ORR, M. 2000. *Second time lucky?: Evaluating Russian Performance in the Second Chechen War*. In: Jane's Defence Weekly, 5/2000. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2000/JIRArticle.htm>
- POTŮČEK, J. 2005. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* In: E-polis.cz. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/cecensko-neresitelnny-konflikt.html>.
- ŘEHÁK, V. 2003. *Historie čečensko-ruských vztahů*. In: Na východ, 4/2003. Dostupné z: <http://navychod.cz/articles.php?id=38d0d472-8db4-11df-aa30-00304830bcc4>
- SHEVTSOVA, L. 2005. *Putin's Russia*. Washington D.C.: Carnegie endowment for international peace.
- SOULEIMANOV, E. 2002. *Rusko a etnické konflikty na Kavkaze*. In: Asociace pro mezinárodní otázky. Dostupné z: <http://www.amo.cz/rusko-a-etnicke-konflikty-na-kavkaze-valka-v-nahornim-karabachu/>
- SOULEIMANOV, E. 2004. *Is Beslan the result of Russian policies in the Caucasus?* In: Asociace pro mezinárodní otázky. Dostupné z: <http://www.amo.cz/is-beslan-the-result-of-russian-policies-in-the-caucasus/>
- SOULEIMANOV, E. 2006. *Russian Chechnya policy : "Chechenization" turning into "Kadyrovazation"?*. In: Central Asia-Caucasus Institute Analyst. Dostupné z: <http://cacianalyst.org/?q=node/3976>
- SOULEIMANOV, E. 2011. *Konflikt v Čečensku*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- SVOBODA, K., SOULEIMANOV, E. 2006. *Čečenská válka a ruská společnost*. In: Středoevropské politické studie. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=266>
- ŠMÍD, T. 2002. *Čečensko do rozpadu SSSR*. In: Euroasijský express, 12/2002. Dostupné z: http://euroasia.euweb.cz/12-2002_ka_smid.htm
- ŠMÍD, T. 2005. *Pár poznámek k tragédii v Beslanu*. In: Revue Politika, 1/2005. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/511/par-poznamek-k-tragedii-v-beslanu>
- ŠMÍD, T., SOULEIMANOV, E. a DILBAZI, E. 2007. *Etnický konflikt v Čečensku*. In: ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- VATCHAGAEV, M. 2008. *Oil in Chechnya: A Brief History*. In: North Caucasus Analysis 9/15. Dostupné z: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=4870.

VÍTKOVÁ, K. 2015. *Podrobený národ aneb jak se změnil život v Čečensku*. In: Aktuálně.cz. 23. března. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/podrobeny-narod-aneb-jak-se-zmenil-zivot-v-cecensku/r~a3f8f30acbe011e4a788002590604f2e/>

ŽILKOVÁ, V. 2015. *Ramzan Kadyrov: ruský satrapa na Kavkazu, který pokouší Putinovy nervy*. In: Mladá fronta DNES, 21. června. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/putinovi-muzi-ramzan-kadyrov-d2v-/zahranicni.aspx?c=A150609_065320_zahranicni_vez

Zdroje obrázků

Baku - Novorossiysk pipeline. In: Wikipedie.org. 2008.

Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Baku%E2%80%93Novorossiysk_pipeline#/media/File:Baku_pipeline.svg

Grozny city. In: RussiaTrek.org. 2012. Dostupné z: <http://russiatrek.org/blog/wp-content/uploads/2012/07/grozny-city-russia-from-above-night-view-1.jpg>

Chechnya. In: Library of University of Texas at Austin. 2001. Dostupné z: http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth/chechnya_rel01.jpg

Russia-Chechen war. In: Ichkeria.info. 2007. Dostupné z: <http://cdn.c.photoshelter.com/img-get/I0000HsPys3A9Ve0/s/900/russia-chechnya-war-eru102563.jpg>

Violent events in North Caucasus. In: O'LOUGHLIN, J., WITMER, F. 2011. *The Localized Geographies of Violence in the North Caucasus of Russia, 1999-2007*. In: Annals Of The Association Of American Geographers 101(1), 186.